

Μαρία Κ. Βεργέτη

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

Αλεξανδρούπολη 2014

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

3. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

3.1. Βιβλία

3.1.1. Βεργέτη, Μαρία Κ. *Χρονολόγιο και εργογραφία Γεωργίου Θ. Κανδηλάπτου-Κάνεως*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Αφοί Κυριακίδη, 2002.

1η ανατύπωση, 2014.

Το βιβλίο παρουσιάζει το χρονολόγιο και την εργογραφία του Γεωργίου Θ. Κανδηλάπτου-Κάνεως, συγγραφέα, εκπαιδευτικού και δημοσιογράφου. Η Μ. Βεργέτη έλαβε το 1999 από τον εκδοτικό οίκο των αδελφών Κυριακίδη τη χειρόγραφη αυβιογραφία του Γεωργίου Θ. Κανδηλάπτου-Κάνεως και το σύνολο σχεδόν του μη δημοσιευμένου, χειρόγραφου έργου του. Προέβη σε επανεγγραφή μεγάλου τμήματος του εξαιρετικώς πυκνογραμμένου και δυσανάγνωστου έργου και σε συνεντεύξεις με μέλη της οικογένειας Κανδηλάπτη και με προσωπικότητες που τον γνώριζαν ώστε να αποσαφηνιστούν πληροφορίες τόσο για την πορεία της ζωής όσο και για το έργο του Γεωργίου Κανδηλάπτη.

Ο Γ.Θ. Κανδηλάπτης έλαβε το φιλολογικό επώνυμο «Κάνις» από τον ποταμό Κάνι, της περιοχής Αργυρούπολης του Πόντου. Το χρονολόγιο καλύπτει τη ζωή και παρουσιάζει την προσωπικότητα του συγγραφέα από τη γέννησή του το 1881 στην Αργυρούπολη του Πόντου μέχρι το θάνατό του το 1971 στην Αλεξανδρούπολη. Παρατίθενται αποσπάσματα από την αυτοβιογραφία, από το προσωπικό αρχείο του συγγραφέα και από έντυπα της εποχής. Η εργογραφία παρουσιάζει το έργο που έχει εκδοθεί και το ανέκδοτο έργο που σώζεται μέχρι σήμερα.

Ο σύγχρονος ελληνισμός οφείλει πολλά στον Γεώργιο Θ. Κανδηλάπτη-Κάνι. Την ώρα της καταστροφής και της βίαιης ανταλλαγής των πληθυσμών (1916-1924) διέσωσε και μετέφερε στην Ελλάδα χρυσόβουλα των αυτοκρατόρων της Τραπεζούντας, πατριαρχικά σιγίλλια, χειρόγραφα βιβλιοθηκών, κειμήλια, τα οστά του αυτοκράτορος Αλεξίου Δ΄ Κομνηνού και ό,τι μπόρεσε από το προσωπικό του αρχείο που περιελάμβανε επιστημονικές μελέτες και καταγραφές εθίμων, τραγουδιών, παροιμιών, γνωμικών, μύθων και παραμυθιών.

Εργαζόμενος ως δάσκαλος και ως μέλος εξεταστικών επιτροπών είχε την τύχη να μελετήσει πολλές τοπικές και ιδιωτικές βιβλιοθήκες και να συγκεντρώσει πληροφορίες από τους κατοίκους πολλών χωριών. Ως δάσκαλος εργάστηκε στα χωριά Τσιμπρικά (1899-1901), Χάρσερα (1901-1902), Σίδη (1902-1903), Μοναστήρι Άτρας (1903-1905), Θέμπεδα (1905-1907), Ερζιγγιάν Αρμενίας (1907-1908), Χαβιάνα (1908-1910), Αργυρούπολη (1910-1911) και Ίμερα (1911-1914).

Συγκέντρωνε πληροφορίες για την ιστορία και τον πολιτισμό των Ελλήνων του Πόντου με επιστημονική πειθαρχία και εξελίχτηκε σε άριστο αυτοδίδακτο ερευνητή. Μελέτησε βιβλιοθήκες, συνέλλεξε πληροφορίες για ναούς, μονές, φρούρια, παρεκκλήσια, επιγραφές βρύσεων, οικιών, νεκροταφείων. Κατέγραψε ήθη και έθιμα, δημοτικά τραγούδια, γνωμικά, παροιμίες, μύθους και παραμύθια. Αξιοποίησε τη γνώση και τα βιώματα των κατοίκων, γιατί θεωρούσε, όπως ανέφερε στην αυτοβιογραφία του, ότι *«η λαϊκή παράδοσις ουδέποτε ευρέθη εις απόστασιν και αντίθεσιν από τα ιστορικά γεγονότα. Ο λαϊκός θρύλος εδικαιώθη πάντοτε, διότι στηρίζεται επί ιστορικών δεδομένων.»*

Υπήρξε ανταποκριτής και συνεργάτης περιοδικών του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα, όπως το «Παιδικός Κόσμος», «Βοσπορίς και «Οι Κομνηνοί». Στις αρχές του εικοστού αιώνα υπήρξε ανταποκριτής και συνεργάτης της εφημερίδας της Τραπεζούντας «Φάρος της Ανατολής», της εφημερίδας της Οδησσού «Κόσμος» και της εφημερίδας του Βατούμ «Αργοναύτης».

Στην Ελλάδα απομονωμένος ως πρόσφυγας στον ακριτικό νομό Έβρου και με την ευθύνη συντήρησης μιας οκταμελούς οικογένειας δεν κατόρθωσε να συνεργαστεί σε μόνιμη βάση με εφημερίδες εθνικής εμβέλειας. Όμως, το δημοσιευμένο έργο του σε περιοδικά και στον επαρχιακό τύπο είναι εντυπωσιακό σε ποιότητα και ποσότητα.

Υπήρξε δημοσιογράφος με σεβασμό προς την είδηση και προς τους αναγνώστες του. Δεν ευτύχησε να βιώσει τη ραγδαία ανάπτυξη των μέσων μαζικής επικοινωνίας τις τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα. Δημοσίευσε λιγότερο από το 1/3 του συνολικού του έργου, που περιλαμβάνει περισσότερα από 1200 δοκίμια, διηγήματα, μυθιστορήματα και επιστημονικές μελέτες.

Τριάντα χρόνια μετά από το θάνατο του Γεωργίου Θ. Κανδηλάπτου-Κάνεως, ο εκδοτικός οίκος των αδελφών Κυριακίδη αποφάσισε να επανεκδώσει τμήμα του έργου και να θέσει υπό έκδοση μεγάλο τμήμα του συνολικού ανέκδοτου έργου. Είναι χαρακτηριστική η «προφητική» δήλωση του συγγραφέα στην αυτοβιογραφία του:

«είναι καλόν να γράφω ό,τι ιστορικόν υπάρχει, το οποίον γνωρίζω ότι μίαν ημέραν θα χρησιμοποιηθή, διότι τα έργα των ανθρώπων μετά θάνατον εκτιμώνται.»

3.1.2. Βεργέτη, Μαρία Κ. *Παλιννόστηση και κοινωνικός αποκλεισμός*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 1999.

2^η έκδοση αναθεωρημένη, 2003. 3^η έκδοση, 2010.

Το βιβλίο παρουσιάζει με τη βοήθεια της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, αρχειακού υλικού και συνεντεύξεων τη σχέση της σύγχρονης παλιννόστησης (1974 μέχρι σήμερα) με το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η αποκατάσταση του δημοκρατικού πολιτεύματος το 1974 οδήγησε σε σταδιακή υπέρβαση των συγκρούσεων και προκαταλήψεων που χαρακτήρισαν την ελληνική κοινωνία και πολιτεία τις δεκαετίες του 1950 και 1960. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε σε μεταναστευτική πολιτική που κατοχύρωσε θεσμικά τη δυνατότητα επιστροφής στην Ελλάδα των οικογενειών των Ελλήνων Πολιτικών Προσφύγων που είχαν εκπατριστεί την περίοδο 1946-1949. Σταδιακά η μεταναστευτική πολιτική άρχισε να κινείται με βάση δύο άξονες: τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ του εθνικού κέντρου και του ελληνισμού της διασποράς και τη νομική προστασία της παλιννόστησης. Ο πρώτος άξονας οφείλεται στη συνειδητοποίηση από μέρους της πολιτείας και της κοινωνίας των πολιτικών διαστάσεων της δυναμικής παρουσίας του ελληνισμού ανά την υφήλιο. Ο δεύτερος άξονας αφορά τη δημιουργία μιας σειράς νομοθετικών ρυθμίσεων και την ίδρυση οργανισμών για θέματα παλιννόστησης. Στόχος είναι η υποστήριξη των διαδικασιών ένταξης των Ομογενών όχι μόνο στο οικονομικό, αλλά και στο εκπαιδευτικό και πολιτισμικό πεδίο. Όμως, η αδυναμία τόσο των πρώην σοσιαλιστικών χωρών να ελέγξουν τη διαδικασία της μετανάστευσης, όσο και του ελληνικού κράτους να ρυθμίσει τη ροή της παλιννόστησης ανάλογα με τις δυνατότητες της οικονομίας και της αγοράς εργασίας έχουν οδηγήσει σε πρακτική που δεν προκύπτει από σχεδιασμό μακροπρόθεσμης πολιτικής. Αντιθέτως χαρακτηρίζεται κυρίως από λήψη μέτρων για την κάλυψη των άμεσων αναγκών. Το αποτέλεσμα είναι η συντριπτική πλειονότητα των Ομογενών που παλιννοστούν ή καταφεύγουν στην Ελλάδα λόγω των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στον τόπο διαμονής τους να μη μπορούν να βρουν ανταπόκριση στις προσδοκίες και στην αξιοποίηση των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών προσόντων τους.

Το βιβλίο παρουσιάζει τα μεταναστευτικά κύματα από και προς τον ελλαδικό χώρο από τη λήξη του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου μέχρι σήμερα. Εστιάζει στο φαινόμενο της σύγχρονης παλιννόστησης και παρουσιάζει τους πληθυσμούς που χαρακτηρίζονται ως «παλιννοστούντες». Οι Ομογενείς που έρχονται από το 1974 για μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα ανήκουν στις πληθυσμιακές κατηγορίες των Πολιτικών Προσφύγων του εμφυλίου πολέμου, των Ελλήνων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και των Ελλήνων της Αλβανίας. Όλοι οι Έλληνες μετανάστες χαρακτηρίζονται από την ελληνική κοινωνία ως «παλιννοστούντες». Όμως, ο όρος μπορεί να αποδοθεί μόνο στην πρώτη γενιά των Πολιτικών Προσφύγων, γιατί μόνο η γενιά αυτή εκπατρίστηκε και αργότερα επέστρεψε στην Ελλάδα. Οι νεότερες γενιές των Πολιτικών Προσφύγων, οι Έλληνες από την πρώην Σοβιετική Ένωση και οι Έλληνες από την Αλβανία γεννήθηκαν εκτός του ελληνικού κράτους. Ανήκουν στην ελληνική ομογένεια, αλλά η σύγχρονη μετανάστευσή τους προς το ελληνικό κράτος δε συνιστά παλιννόστηση. Οι ισχύοντες νόμοι αντιμετωπίζουν τους Πολιτικούς Πρόσφυγες και τους Έλληνες από την πρώην Σοβιετική Ένωση, οι οποίοι είναι Πόντιοι στην πλειονότητά τους, ως παλιννοστούντες και τους Έλληνες από την Αλβανία ως αποδήμους.

Επιχειρείται προσέγγιση της σχέσης του κοινωνικού αποκλεισμού με τη σύγχρονη παλιννόστηση. Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού υπερβαίνει την έννοια της φτώχειας. Η φτώχεια συνδέεται κυρίως με τη στέρηση λόγω χαμηλού εισοδήματος. Ο κοινωνικός αποκλεισμός θίγει άτομα και σύνολα, τα οποία γίνονται αντικείμενα περιθωριοποίησης (αποξένωσης και απομόνωσης) τουλάχιστον σε ένα από τα ακόλουθα κοινωνικά πεδία: στο οικονομικό, πολιτισμικό, πολιτικό και στο πεδίο των κοινωνικών συναναστροφών. Δηλαδή, η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού εμπεριέχει, αλλά υπερβαίνει την οικονομική διάσταση. Ακόμη και ο μη φτωχός μπορεί να είναι κοινωνικά αποκλεισμένος. Οι Ομογενείς μετανάστες των τελευταίων δεκαετιών διατρέχουν υψηλό κίνδυνο να περιέλθουν σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού όχι μόνο λόγω φτώχειας, αλλά κυρίως λόγω στέρησης του δικαιώματος για αποδοχή και σεβασμό της ετερότητας, όπως αυτή προέκυψε από την πορεία ζωής τους στη χώρα προέλευσης. Στη δεκαετία του 1980 η ενημέρωση που παρείχαν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας για την ιστορική πορεία και τη συλλογική ταυτότητα των ομογενών από τις πρώην ανατολικές χώρες, λειτουργούσε ως σημαντικός παράγοντας μείωσης της προκατάληψης της κοινωνίας απέναντι σ' αυτούς τους πληθυσμούς. Όμως, η οικονομική ύφεση της δεκαετίας του 1990

λειτουργεί προς όφελος των διαδικασιών του κοινωνικού αποκλεισμού. Η κοινωνία είναι αρνητική προς τους μετανάστες, οι οποίοι προτιμώνται από τους εργοδότες και καταλαμβάνουν τις περιορισμένες θέσεις εργασίας γιατί συνήθως αποδέχονται απαράδεκτες για το μέσο πολίτη συνθήκες εργασίας και ποσό αμοιβής. Τα συναισθήματα αποξένωσης και απομόνωσης των μεταναστών επιτείνει η διαφορά μεταξύ των προσδοκιών που είχαν πριν από τη μετανάστευση και της πραγματικότητας που σήμερα αντιμετωπίζουν.

Μελετώνται οι οικονομικοί, θεσμικοί και κοινωνικοί παράγοντες του κοινωνικού αποκλεισμού των Ομογενών. Οι Πολιτικοί Πρόσφυγες, παρά τα προβλήματα οικονομικής και κοινωνικής ένταξης που αντιμετωπίζουν τα πρώτα χρόνια, εντάσσονται στην ελληνική κοινωνία χωρίς να βιώσουν στην πλειονότητά τους κοινωνικό αποκλεισμό. Οι Πόντιοι και σε μεγαλύτερο βαθμό οι Βορειοηπειρώτες είναι ευάλωτες στον κοινωνικό αποκλεισμό ομάδες.

Παρουσιάζονται οι σημαντικότερες υπηρεσίες υποστήριξης των Ομογενών μεταναστών. Πολλοί είναι οι εμπλεκόμενοι φορείς, αλλά δεν υπάρχει συντονισμένη παρέμβαση, η οποία θα μπορούσε να περιορίσει την αποστέρηση των Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση και των Βορειοηπειρωτών από αγαθά που συνιστούν τον εθνικό τρόπο ζωής.

3.1.3. Βεργέτη, Μαρία Κ. *Από τον Πόντο στην Ελλάδα: διαδικασίες διαμόρφωσης μιας εθνοτοπικής ταυτότητας*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 1994.

2^η έκδοση, 2000.

Το βιβλίο εντάσσεται στο χώρο της ιστορικής κοινωνιολογίας. Παρουσιάζει τα αίτια, τις συνθήκες διαμόρφωσης και την πορεία μετεξέλιξης της ταυτότητας του ποντιακού ελληνισμού στον ελλαδικό χώρο από τη δεύτερη μέχρι την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα.

Βασίζεται στα συμπεράσματα διδακτορικής διατριβής με τίτλο *Εθνοτοπική Ταυτότητα: Η περίπτωση των Ελλήνων του Πόντου*, που υποστηρίχτηκε το 1993, και παρουσιάζει περαιτέρω ανάλυση των παραγόντων διαμόρφωσης της εθνικής, εθνοτικής, τοπικής και εθνοτοπικής ταυτότητας.

Μελετάται η συλλογική ταυτότητα του ποντιακού ελληνισμού στον ελλαδικό χώρο. Η διαμόρφωση και μετεξέλιξη της ταυτότητας στρέφεται γύρω από άξονες που αφορούν το έθνος και το εθνικό κράτος, την αντίληψη για τον κοινωνικό ρόλο του

κράτους, την ανοδική κοινωνική κινητικότητα ως βασική αρχή οικογενειακής στρατηγικής και ατομικής δράσης και τις διαδικασίες επικοινωνίας μεταξύ των κοινωνικών ομάδων που οδηγούν στη διαμόρφωση του «εμείς» και «οι άλλοι»..

Παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη της ποντιακής ταυτότητας, η οποία μετασχηματίζεται με βάση τις συλλογικές εμπειρίες μέσα στο πλαίσιο του γενικότερου κλίματος, όπως αυτό διαμορφώνεται από τα ιστορικά γεγονότα και από την κρατούσα ιδεολογία. Ταυτοχρόνως, η μεταβολή και μετεξέλιξη της ταυτότητας του ποντιακού ελληνισμού προκαλεί με τη σειρά της μεταβολές στην ευρύτερη ελληνική εθνική ταυτότητα και συνακόλουθα πρόσληψη της κοινωνικής πραγματικότητας υπό νέους όρους. Η ελληνική ταυτότητα μετεξελίσσεται σε μια ταυτότητα περισσότερο ευέλικτη από την ελλαδοκεντρική του 19ου και του πρώτου μισού του 20ου αιώνα. Ο ελληνισμός συναντά τις σύγχρονες τάσεις αναγνώρισης και αποδοχής της πολυπολιτισμικότητας ως συστατικού στοιχείου της εθνικής ταυτότητας.

3.2. Επιμέλεια βιβλίων

Βεργέτη, Μαρία Κ. (Επιμ.). *Ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση, 1985-1995: ζητήματα στέγασης, απασχόλησης, ταυτότητας*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 1998.

Στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας «Απασχόληση-Άξονας Horizon, Παλινοστούντες» υλοποιήθηκε από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης την περίοδο 1996-1998 ερευνητικό πρόγραμμα που παρέχει στοιχεία για τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων μεταναστών από την πρώην Σοβιετική Ένωση που εγκαταστάθηκαν στο ελληνικό κράτος την περίοδο 1985-1995, δηλαδή όλη την χρονική περίοδο που παρουσιάστηκε το τελευταίο μεταναστευτικό κύμα. Ο στόχος επιμεριζόταν στην καταγραφή και ανάλυση των δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών των μεταναστών, στην παρουσίαση των συνθηκών προσωρινής και μόνιμης εγκατάστασης, στην παρουσίαση και ανάλυση της κρατικής πολιτικής στέγασης των Ομογενών και στην επισήμανση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στην προσπάθεια ένταξής τους στην ελλαδική κοινωνική δομή. Μικρό τμήμα του βιβλίου, που αφορά κυρίως τις υπηρεσίες υποστήριξης των Ομογενών έχει καλυφθεί από συνεργάτες.

Η έρευνα έγινε στον δήμο Αχαρνών Αττικής και στον νομό Ξάνθης. Η επιλογή των δύο περιοχών έγινε αφενός λόγω της ομοιότητάς τους ως προς την ύπαρξη σημαντικού σε μέγεθος και συγκεντρωμένου σε συγκεκριμένες περιοχές ποντιακού πληθυσμού, αφετέρου λόγω της διαφοράς τους ως προς την κρατική πολιτική υποστήριξης των Ομογενών. Στις Αχαρνές δεν υπάρχει κρατική παρέμβαση στις διαδικασίες ένταξης, ενώ στον νομό Ξάνθης εφαρμόζεται το πρόγραμμα του Εθνικού Ιδρύματος Υποδοχής και Αποκατάστασης Αποδήμων και Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.).

Το αντιπροσωπευτικό δείγμα για το τελευταίο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα από την πρώην Σοβιετική Ένωση προς την Ελλάδα είναι το δείγμα του δήμου Αχαρνών Αττικής, το οποίο καλύπτει όλη την δεκαετία. Ειδικότερα, στην Αττική το 46% είχε εγκατασταθεί στην Ελλάδα πριν από το 1991. Στην Ξάνθη το 75% μετανάστευσε από το 1991 μέχρι και το τέλος του 1994.

Η κατανομή των Ομογενών κατά ομάδες ηλικιών ανταποκρίνεται στην εικόνα των μεταναστών που είχαν αποφασίσει να μεταναστεύσουν μόνιμως και οικογενειακά. Η ολιγομελής οικογένεια με τον ελάχιστο δυνατό αριθμό μικρών παιδιών έχει μεγαλύτερη ικανότητα προσαρμογής και ένταξης στο νέο κοινωνικό χώρο από την οικογένεια με εξαρτημένα άτομα, δηλαδή μικρά παιδιά και ηλικιωμένους. Όμως, η ομάδα 0-4 ετών είναι αριθμητικά μικρότερη των ομάδων 5-9 και 10-14 ετών. Δεν υπάρχει δημογραφικός λόγος, δηλαδή λόγος σχετιζόμενος με το μέγεθος και την σύνθεση του ανδρικού και γυναικείου πληθυσμού που να δικαιολογεί τη διαφορά. Αυτό σημαίνει όχι μόνο περιορισμό των γεννήσεων λόγω της αναμενόμενης μετανάστευσης, αλλά και περιορισμό των γεννήσεων στον ελλαδικό χώρο λόγω των πολλών προβλημάτων οικονομικής ένταξης.

Ο μέσος όρος μελών του νοικοκυριού είναι 4.7 άτομα. Δηλαδή το ποντιακό νοικοκυριό έχει περισσότερα μέλη από την ελλαδική οικογένεια. Όμως η σύγκριση του νοικοκυριού με την οικογένεια στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν ενδείκνυται, λόγω του υψηλού για τα ελληνικά δεδομένα ποσοστού συμβίωσης ηλικιωμένων γονιών με τα παιδιά τους. Τα ηλικιωμένα άτομα συνήθως δεν μπορούν να βρουν εργασία ακόμη και όταν το επιθυμούν. Το προσωπικό τους εισόδημα προέρχεται από την πολύ μικρή κρατική βοήθεια που εκφράζεται με επιδόματα ή πολύ μικρές συντάξεις.

Το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι ικανοποιητικό, τουλάχιστον ως προς τους τίτλους σπουδών στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Περισσότεροι από

τους μισούς έχουν ολοκληρώσει σπουδές στη δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η πλειονότητα των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης έχουν αποφοιτήσει από ιατρικές, φιλοσοφικές, πολυτεχνικές και οικονομικές σχολές. Οι διαφοροποιήσεις κατά φύλο εκφράζουν και το δυτικό σύστημα κοινωνικών αξιών για την θέση της γυναίκας στην παραγωγή και στην κοινωνία. Το ποσοστό των αντρών που έχουν ειδικότητες πολυτεχνικών σχολών είναι πολλαπλάσιο των γυναικών. Αντιθέτως στις καθιερωμένες ως κατ' εξοχήν γυναικείες ειδικότητες, όπως σ' αυτές των φιλοσοφικών σχολών το ποσοστό των γυναικών είναι πολλαπλάσιο των αντρών.

Η κατάσταση απασχόλησης είναι καθοριστικός παράγοντας για την ένταξη των Ομογενών στην ελλαδική κοινωνία. Το 30% ζητά εργασία. Από τους εργαζόμενους μεγάλο ποσοστό υποαπασχολείται. Στην πρώην Σοβιετική Ένωση η κατάσταση ήταν εντελώς διαφορετική. Το ποσοστό των απασχολούμενων ανερχόταν στο 90%. Η ανεργία πλήττει περισσότερο τις γυναίκες. Στην Ελλάδα εντάσσονται στο εργατικό δυναμικό και άτομα που έπρεπε να είναι μαθητές ή σπουδαστές αλλά αναγκάστηκαν να διακόψουν τις σπουδές τους λόγω των προβλημάτων ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα ή για να βοηθήσουν οικονομικά την οικογένεια.

Για την πλειονότητα των μεταναστών δεν υπάρχει αντιστοιχία στα επαγγέλματα που ο πληθυσμός ασκούσε στην πρώην Σοβιετική Ένωση και σε αυτά που ασκεί στην Ελλάδα. Στην Ελλάδα δεν υπάρχει η εκπροσώπηση που υπήρχε στην πρώην Σοβιετική Ένωση στα επιστημονικά επαγγέλματα και στα επαγγέλματα υψηλής ιεραρχίας ως προς την διοίκηση οργανισμών και επιχειρήσεων. Ο πληθυσμός δηλαδή έχει γνώσεις και δεξιότητες, οι οποίες δεν αξιοποιούνται στον ελλαδικό χώρο.

Τα σημαντικότερα προβλήματα τον πρώτο χρόνο εγκατάστασης είναι η ανεργία, η αδυναμία επικοινωνίας στη νεοελληνική γλώσσα και η εξασφάλιση στέγης. Τα προβλήματα της οικογένειας είναι πολλαπλάσια όταν στην οικογένεια υπάρχουν εξαρτημένα μέλη, μικρά παιδιά και ηλικιωμένοι γονείς, οι οποίοι αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα προσαρμογής στον νέο κοινωνικό τους χώρο. Στην περίπτωση των παιδιών τα προβλήματα είναι προβλήματα ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα και προβλήματα που σχετίζονται με το συναίσθημα ανασφάλειας που διέπει όλα τα μέλη της οικογένειας.

3.3. Άρθρα σε ξενόγλωσσα επιστημονικά περιοδικά με κριτές

3.3.1. Vergeti, Maria. “Waves of immigration of Greeks from the former Soviet Union in the 20th century”. *Phasis* 13-14 (2010-2011): 435-441.

The article attempts to present the collective identity of the immigrants of Greek origin from the former Soviet Union and to study their cultural impact on the broader social whole. The *methodology* combines a) personal interviews with first generation immigrants, conducted in 1986-1992, b) personal or telephone interviews with representatives of Greek-Pontic cultural associations, conducted in 2011, and c) participant observation of the activities of such associations over the period 1985-2011. The most significant waves of emigration from the former Soviet Union into Greece occurred in the 1920s, in 1937-39, in 1965-67 and in the 1990s, and those involved were overwhelmingly of Pontic origin. The two factors that have been preponderant in shaping the collective identity of the Greeks from the former Soviet Union in Greece are the creation of a deeper historic awareness linking them to the rest of the Pontic Greeks in Greece, and the changes brought about by emigration. The waves of emigration from the former Soviet Union have kept the memory of historic Pontus alive, and at the same time reinforced Pontic Hellenism in Greece with new bearers of their particular culture.

3.3.2. Vergeti, Maria. “Familles et liens communautaires: des facteurs de maintien de l’ identité collective dans un environnement multiculturel à l’ intérieur des limites de l’ État-nation. Le cas des Grecs originaires du Pont dans le département de Xanthi”. *Champs Helléniques Modernes et Contemporains* 6 (2007) : 455-466. (Το τεύχος 6 έχει τίτλο *Arméniens et Grecs en diaspora: approaches comparatives* και αποτελεί Actes du colloque européen et international organisé à l’ École française d’ Athènes 4-7 octobre 2001).

Θεωρήθηκε ότι για τις ανάγκες του υπομνήματος η παρουσίαση του άρθρου θα ήταν προτιμότερο να γίνει στα ελληνικά.

Το άρθρο παρουσιάζει συμπεράσματα από επιτόπια έρευνα για τους ποντιακούς οικισμούς στο νομό Ξάνθης τον εικοστό αιώνα. Οι πληροφορίες βασίζονται σε αρχειακό και φωτογραφικό υλικό, σε συνεντεύξεις με εκπροσώπους κρατικών φορέων και κοινωνικών οργανώσεων και σε συνεντεύξεις με Έλληνες του Πόντου κυρίως πρώτης και δεύτερης γενιάς. Έχουν γίνει 13 συνεντεύξεις με άτομα

πρώτης γενιάς (έτος γέννησης 1899-1922), 80 συνεντεύξεις με άτομα δεύτερης γενιάς και μεγάλος αριθμός συνεντεύξεων με την τρίτη και τέταρτη γενιά. Η επεξεργασία των συγκεκριμένων συνεντεύξεων και η ολοκλήρωση της συγκέντρωσης των ιδιωτικών αρχείων και του φωτογραφικού υλικού επιτρέπουν την παρουσίαση στο άρθρο αυτό των συμπερασμάτων για το ρόλο της οικογένειας και των κοινοτικών δεσμών στη διατήρηση της μνήμης και στη διαμόρφωση της ταυτότητας στην πρώτη και στη δεύτερη γενιά. Υπάρχουν μεταβλητές που διαφοροποιούν τα αντίστοιχα συμπεράσματα στην τρίτη και τέταρτη γενιά, όπως η αλλαγή της οικογενειακής δομής, η οποία από εκτεταμένη έγινε συζυγική τις δεκαετίες που ακολούθησαν το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, και οι συνέπειες της εσωτερικής μετανάστευσης στη διαμόρφωση των θεσμών. Η αξιολόγηση όμως αυτών των πληροφοριών δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί.

Στο άρθρο αυτό τα συμπεράσματα για το ρόλο της οικογένειας και της κοινοτικής οργάνωσης των ποντιακών προσφυγικών χωριών στη διατήρηση της μνήμης του τόπου καταγωγής προέρχονται κυρίως από τις ιστορίες ζωής ατόμων πρώτης και δεύτερης γενιάς. Μέσα από τις συνεντεύξεις φαίνεται ο καθοριστικός ρόλος του εθνικού κράτους στη διατήρηση της μνήμης, οι δεσμοί μεταξύ των χριστιανών προσφύγων (οι οποίοι όμως δεν μπόρεσαν να εμποδίσουν τη συρρίκνωση της αρμενικής κοινότητας της Ξάνθης, η συντριπτική πλειονότητα της οποίας απεφάσισε το 1948-49 να μεταναστεύσει στη Σοβιετική Δημοκρατία της Αρμενίας) και οι συνέπειες της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης των δεκαετιών 1950-1970 που οδήγησαν στην ερήμωση οικονομικά και πολιτισμικά εύρωστων ποντιακών χωριών και στην περαιτέρω διασπορά του πληθυσμού.

Η πολυπολιτισμική κοινωνία του νομού Ξάνθης χαρακτηρίζεται από τα τοπικά ελληνικά πολιτισμικά πρότυπα των Θρακιωτών (ντόπιων, ανατολικοθρακιωτών, βορειοθρακιωτών), των Ποντίων, των διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων των Μικρασιατών, των Σαρακατσάνων, των εσωτερικών μεταναστών από άλλες περιοχές του ελλαδικού χώρου, από τον ποικίλο πολιτισμό των μουσουλμάνων και σε πολύ μικρότερο βαθμό από τον πολιτισμό των Αρμενίων. Η συλλογική ταυτότητα του ποντιακού ελληνισμού στον θρακικό χώρο διαμορφώθηκε ως ενδοεθνική διαφοροποίηση σε πλαίσιο αποδοχής και αλληλεπίδρασης με τις υπόλοιπες ελληνικές ομάδες.

Παρά την αρμονική συνύπαρξη με τις μουσουλμανικές ομάδες δεν υπάρχει επικοινωνία. Τα πολιτισμικά πρότυπα και ιδιαίτερα η θρησκεία, ασκούν διπλή

λειτουργία, δηλαδή αφενός εμποδίζουν τους ομόθρησκους να κινηθούν προς άλλα κοινωνικά σύνολα, περιορίζοντας τις δυνατότητες αλληλεπίδρασης μόνο μεταξύ τους, και, αφετέρου, εμποδίζουν άλλους που διαφέρουν να εισδύσουν στον πληθυσμό. Μ' αυτόν τον τρόπο η θρησκεία ισχυροποιεί την κοινωνική συνοχή και συνακόλουθα τη συλλογική ταυτότητα της κάθε ομάδας.

Η οικογένεια και η κοινότητα είναι σημαντικοί παράγοντες ισχυροποίησης της κοινωνικής συνοχής του ποντιακού ελληνισμού. Η οικογένεια στην πρώτη και δεύτερη γενιά λειτούργησε ως οικονομικό σύστημα. Στο πλαίσιο της λειτουργίας της ως μηχανισμός κοινωνικής αναπαραγωγής εξακολουθεί να μεταβιβάζει στις νεότερες γενιές τον διακριτό πολιτισμό και τη μνήμη του τόπου καταγωγής.

Η κοινότητα διευρύνει τον κύκλο προστασίας που παρέχει η οικογένεια. Παρά τη διάλυση πολλών κοινοτήτων και τη μείωση του πληθυσμού του ποντιακού ελληνισμού στο νομό λόγω της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης, οι οικογενειακοί δεσμοί δεν χαλάρωσαν και οι κοινοτικοί δεσμοί δεν έχουν διαταραχτεί. Σήμερα, η τρίτη και η τέταρτη γενιά επιστρέφουν για λίγες μέρες στις καλοκαιρινές διακοπές στα ερημωμένα χωριά. Εκεί στις εκκλησίες που έχουν επιδιορθώσει ή ανοικοδομήσει πραγματοποιούν εκδηλώσεις μνήμης του Μικρασιατικού Πόντου ως τόπου καταγωγής και πολιτιστικές εκδηλώσεις με θέματα από την καθημερινή και πνευματική ζωή του χωριού που ερημώθηκε.

3.3.3. Vergeti, Maria. "Pontic Greeks from Asia Minor and the Soviet Union: Problems of Integration in Modern Greece". *Journal of Refugee Studies* Volume 4 Number 4 (1991): 382-394.

Το άρθρο αυτό δημοσιεύτηκε στο ειδικό τεύχος του *Journal of Refugee Studies* με τίτλο "The Odyssey of the Pontic Greeks".

In the 1920s approximately 400,000 Pontic Greeks took refuge in Greece from Asia Minor and the Soviet Union. The overwhelming majority of them were from Asia Minor. This migration has continued until the present day, with large waves in 1937-1939, 1965-1967 and from 1987 until now. This paper presents the population, locations and first settlement conditions of these refugees, the refugee element in their Pontian identity and their economic and social integration into society in Greece. It also presents the integration problems of Pontian migrants from the Soviet Union from 1965 until now which, though similar, were of lesser extent and intensity. Their

endeavour to be incorporated into a society of the same ethnic group was no easier than for other refugee groups. The manner of integration and the cultural, economic and ideological relations of the group to this society and the authorities affected the refugees, their children and grandchildren.

3.4. Άρθρα σε ελληνόγλωσσα επιστημονικά περιοδικά με κριτές

3.4.1. Στην αγγλική γλώσσα

3.4.1.1. Vergeti, Maria. “The effects of the 21st century depression on the positive achievements of 20th century educational reforms in Greece”. *Mare Ponticum* Vol. 4 Issue 4 (2014). Accessed in <http://mareponticum.bscc.duth.gr/>

The great depression that began to afflict western societies in 2008 reached crisis point in Greece in 2010 and continues to worsen. A wealth of educational goods that were secured by the educational reforms of the twentieth century were squeezed or abolished by a series of legislative acts aimed at “saving money”.

This paper presents an analytical critique of the present situation. The methodology includes the collection, classification and evaluation of information appearing in the print and electronic media and the qualitative analysis of data gathered in 2012 from (a) 35 telephone interviews with primary-school teachers in nine regions of the country, (b) personal interviews with 21 professors from three universities and opinions submitted by e-mail by seven professors from three universities, and (c) texts written by 120 students at the Democritus University of Thrace which reveal the image they have of educational situation and their desires for the future. Because some texts presented contradictions, four interviews were also held with representatives of the students who take part in administrative decision-taking procedures.

The results suggest that the depression has created many problems in the functioning of schools (mergers of schools, reduction in the number of teachers, problems with the provision of free benefits to pupils). Meanwhile institutions established by major educational reforms, such as remedial coaching, ‘second chance’ schools for adults, and so on, have been abolished or undercut. Evaluation of the data shows that most students are aware of the magnitude of the effects of the depression

on the workplace and on incomes, but not on education. Schoolteachers and university professors, by contrast, are living with the negative effects of the inactivation or abolition of laws and practices benefiting education by new legislation that appears necessary because of the depression. However, there are positive effects of the crisis. Greek society as a whole and education as an institution return progressively to the social values of the past, such as respect, patience, love to the country more than love for the profit. Also, the cheerful temperament of the Greeks and their ability to survive over time counterbalance the ineffectualness of the political figures who have determined the course of daily life in Greece since the early '90s.

3.4.2. Στην ελληνική γλώσσα

3.4.2.1. Βεργέτη, Μαρία. «Η ποντιακή ταυτότητα της τρίτης γενιάς». *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών* τ. 9 (1992): 79-96.

Το άρθρο αυτό δημοσιεύτηκε στο αφιέρωμα του Δελτίου του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών "Μικρασιατική Καταστροφή και Ελληνική Κοινωνία", το οποίο εστιάζει στις επιπτώσεις της Μικρασιατικής Καταστροφής στην ελληνική κοινωνία. Το άρθρο παρουσιάζει την αντίστροφη διαδικασία, δηλαδή την επίδραση της ελλαδικής κοινωνίας στους προσφυγικούς πληθυσμούς, και ειδικότερα στον ποντιακό ελληνισμό.

3.4.2.2. Δουκάκης, Ντάντης-Λάζαρος και Βεργέτη, Μαρία. «Ιστορικό του θεσμού τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα». *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 25 (ΝΟΕ.-ΔΕΚ. 1985): 39-45 και 26 (ΙΑΝ.-ΦΕΒΡ. 1986): 34-39.

Στο άρθρο αυτό επιχειρείται ταξινόμηση των δεδομένων που αφορούν την ιστορία του θεσμού της επαγγελματικής και τεχνικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα από το 1857 μέχρι το 1985.

3.5. Συμμετοχή σε ξενόγλωσσα πρακτικά συνεδρίων με κριτές

3.5.1. Vergeti, Maria, Charalampidou, Chrysi and Theofilidou, Eirini. "Techniques and ethics of the evaluation of elementary schoolchildren's educational

performance in Greece in the period 1945-2008", 79-83, in Pejatovic, Aleksandra (Ed.) *14th International Conference. Evaluation in Education in the Balkan Countries*. Education and Pedagogy in Balkan Countries 12 (2011). Belgrade: University of Belgrade - Ministry of Education and Science Republic of Serbia.

This paper gives an analytical and critical presentation of the techniques and ethics of the evaluation of elementary schoolchildren's educational and social performance in Greece in the period 1945-2008. It focuses on the interaction between the institution of education and the dominant ideology of different eras.

The methodology is based mainly on research conducted from 2008 to 2010 in the voluminous school archives of two schools in Northern Greece (in the municipality of Drama) that opened in 1908. Both schools were chosen because they have been in continuous operation for over 100 years. The data presented start in 1945 because earlier records were destroyed during World War II and the ensuing Civil War. The in-depth interviews with school administrators, teachers and students – all of them adults now – were extremely helpful for understanding and analyzing the reactions of the teachers and students during different eras, such as the Civil War in the 1940s, the dictatorial regime in the 1960s and the restoration of democracy in the 1970s.

Among the important results of this research is the fact that student performance during periods of social upheaval was not evaluated on academic criteria alone. Between 1945 and 1974 the students' behaviour was monitored both at and outside school. Under the dictatorial regime from 1967-1974 especially, the students' behaviour was strictly scrutinized with regard to political affiliation and national identity. It is clear from the schools' archives that during this period teachers preferred to punish students rather than give them positive reinforcement. Since the restoration of Democracy in 1974 student evaluation is based strictly on academic criteria.

3.5.2. Kedraka, Katerina, Marusic, Milica and Vergeti, Maria. "ICT in teachers' in-service training programs: a comparative research in Greece and Serbia", 328-332, in Penkova, Rossitsa, Mircheva, Violeta, Tsvetkova, Nikolina and Legurska, Mirena (Ed.). *ICT in the Education of the Balkan Countries*. Education and Pedagogy in Balkan Countries 11 (2010). Varna: Balkan Society for Pedagogy and Education.

This survey refers to the use of Information Communication Technology (ICT) in the In-Service Training Programs for teachers of Public (Primary and Secondary) Education both in Greece and Serbia, with respect to the differences of the way in-service training for teachers is functioning in the two countries. It is an empirical research using a comparative descriptive methodology. Its aim is to compare the teachers' opinions concerning the use of ICT in the frame of their In-Service Training between the two countries. Data was collected during December 2009 and January 2010 through a questionnaire built for the purposes of this research and it contained ten questions –only one was open- and a four possible answers on a Likert scale. The sample consisted of 100 trainees-teachers of elementary and secondary schools -50 from Greece and 50 from Serbia, who live and work in big cities. We had 41 men (24 from Greece and 17 from Serbia) and 59 women (26 from Greece and 33 from Serbia).

This research can be considered as a first indicator of how teachers that follow in-service training perceive ICT and how they use it in their learning in the two Balkan countries. Since our sample did not cover all teachers being trained, we don't claim the research is representative for all teachers in Greece and Serbia. On the other hand, this research has provided some comparative descriptive data and the answers are rather similar in the two countries. Therefore, we can suppose that they represent the situation in the region, for the teachers of similar age, working and living conditions. From our results, we can see that teachers in both countries seem experienced in ICT use, they tend to have a positive attitude towards it, consider it useful and find ways to use it for their own training purposes and their personal and professional development and only partly for teaching purposes in classroom. The different ways ICT is used suggest that in-service programs can be enriched by providing many possible ICT applications, so to meet teachers' different needs and expectations in order to improve their own learning and work inside the classroom.

3.5.3. Charalampidou, Effrosini and Vergeti, Maria. "New technologies and creative learning: educational software and edutainment from students of primary schools", 462-468, in Penkova, Rossitsa, Mircheva, Violeta, Tsvetkova, Nikolina and Legurska, Mirena (Ed.). *ICT in the Education of the Balkan Countries*. Education and

Pedagogy in Balkan Countries 11 (2010). Varna: Balkan Society for Pedagogy and Education.

In Greece, in the first years of the 21st century the New Technologies entered strongly in the primary schools and the new books are accompanied with CD or they refer the students to find information from the internet. The article presents the results of experimental research, whose purpose was to evaluate the effect of new technologies in learning and the creativity of students of primary school. The sample of the research consisted of children aged 11-12 years of Dramas' (a city in North Greece) primary schools. The teaching of the subject "The Ancient Greek Gods" was presented with the use of new technologies. The students created their own edutainment, that included activities with the use of digital programs, and then it was put on the internet. The experimental intervention was conducted for 2 hours per week and it lasted eight weeks. The participants filled out closed type questionnaires in the beginning and in the end of the intervention consisting of four units: questions of knowledge, questions of attitudes in the use of computers and the internet and finally questions regarding the evaluation of the program. In conclusion, the application of pedagogical use of new technologies improved the students' Knowledge as well as their attitude towards computers and the internet. At the same time, it improved their self-activity, creativity and their imagination.

3.5.4. Vergeti, Maria. "Education of Pomaks", 749-756, in Sipitanou, Athina A. and Galevska Angeloska, Natasha (Ed.). *12th International Conference on Inclusive Education in the Balkan Countries*. Education and Pedagogy in Balkan Countries 10 (2008). Thessaloniki: Balkan Society for Pedagogy and Education - Publishing House Kyriakidis Brothers.

Greece constitutes the typical form of National State with the exception of Thrace, a region on the north-east border of Greece. In Thrace there is a recorded Muslim minority. It consists of populations that speak the Turkish, the Pomak or the Rom language. Children of that minority have the right to attend the schools of the Greek educational system or the specialist schools for muslim students where among other subjects they get taught Turkish as well as the teachings of the Koran. State agreements between Greece and Turkey exclude the teaching of the Pomak language.

Pomak children use three languages, the Pomak language at home, Greek and Turkish at school. The article presents the conclusions of a research conducted in 2008. Greek speaking teachers who taught in the 1980's, 1990's and 2000's in mountainous and inaccessible villages in Thrace, in which all residents or the majority of them are Pomaks, describe the extremely hard educational conditions that they had to face. Pomaks constitute a vulnerable group that is discriminated within the educational system on grounds of geographic isolation and cultural heritage.

3.6. Συμμετοχή σε ελληνόγλωσσα πρακτικά συνεδρίων/ημερίδων με κριτές

3.6.1. Βεργέτη, Μαρία. «Από τα Διδασκαλεία του 19^{ου} αιώνα στα Διδασκαλεία του 20^{ου} και του 21^{ου} αιώνα: από τη βασική επαγγελματική κατάρτιση στη μετεκπαίδευση», 241-249, στο Ταρατόρη, Ελένη (Επιμ.). *Διδασκαλεία: παρελθόν, παρόν και μέλλον*. Πανελλήνιο Συνέδριο. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 2009.

Τον 19^ο αιώνα το νεοσύστατο ελληνικό κράτος δημιουργεί το θεσμό του Διδασκαλείου. Στόχος είναι η εκπαίδευση στελεχών ικανών να μεταδώσουν τις βασικές γνώσεις που είναι απαραίτητες για την κοινωνική ένταξη των παιδιών σε μια κοινωνία που χαρακτηρίζεται από αγροτική οικονομία. Σημαντικά χαρακτηριστικά του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος ήδη από το 1834 είναι η υποχρεωτικότητα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ο δωρεάν χαρακτήρας της εκπαίδευσης. Καθώς οι κοινωνικές σχέσεις, οι κοινωνικές ανάγκες και η κρατούσα ιδεολογία αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου, τα Διδασκαλεία τροποποιούν το εκπαιδευτικό τους πρόγραμμα. Τον 20^ο αιώνα τα Διδασκαλεία καταργούνται και τον κοινωνικό τους ρόλο στην επαγγελματική κατάρτιση των δασκάλων παίρνουν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες και αργότερα τα Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης. Από τα τέλη του 20^{ού} αιώνα οι συνεχείς και μεγάλες κοινωνικές αλλαγές σε συνδυασμό με την παγκοσμιοποιημένη πλέον οικονομία επιβάλλουν εξειδικευμένες γνώσεις και δια βίου μάθηση. Τα Διδασκαλεία επανιδρύονται και λειτουργούν πλέον ως φορείς μετεκπαίδευσης.

3.6.2. Βεργέτη, Μαρία. «Η δεύτερη γενιά των προσφύγων από το Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας στην Ελλάδα: η περίπτωση της Αιγείρου Ροδόπης», 275-

291, στο Αλμπανούδης, Παύλος και Μηνούδης, Γιάννης (Επιμ.). *Ανατολική Ρωμυλία: ιστορία και πολιτισμός*. 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 2009.

Η Αίγειρος βρίσκεται στα νοτιοδυτικά του Νομού Ροδόπης και απέχει γύρω στα 10 χιλιόμετρα από την Κομοτηνή. Αποτελεί τον μεγαλύτερο οικισμό του σχετικά νεοσύστατου Δήμου Αιγείρου. Η αρχική κοινότητα δημιουργήθηκε γύρω στο 1925 και ονομαζόταν Νέο Καβακλί. Την ίδρυσαν κυρίως Θρακιώτες πρόσφυγες από το Καβακλί (ή Καβακλή) της Ανατολικής Ρωμυλίας και από την Κεσσάνη της Ανατολικής Θράκης. Στους πρώτους κατοίκους συμπεριλαμβάνονταν και λίγες οικογένειες από τον Πόντο.

Το κείμενο αποτελεί την πρώτη παρουσίαση συμπερασμάτων ευρύτερης έρευνας σχετικής με τη μελέτη των διαδικασιών διαμόρφωσης και μετεξέλιξης της συλλογικής ταυτότητας του θρακικού ελληνισμού που κατάγεται από το Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας στον ελλαδικό χώρο. Η ολοκλήρωση μιας τέτοιας προσπάθειας απαιτεί συγκέντρωση και μελέτη αρχειακού υλικού, συνεντεύξεις με εκπροσώπους κρατικών φορέων και κοινωνικών οργανώσεων και μεγάλο αριθμό προσωπικών συνεντεύξεων με πρόσφυγες πρώτης, δεύτερης, τρίτης και τέταρτης γενιάς. Επειδή η έρευνα βρίσκεται σε αρχικό στάδιο, η παρουσίαση αναφέρεται μόνο στις συνθήκες ίδρυσης της αρχικής κοινότητας στο Νέο Καβακλί (και μετέπειτα Αίγειρο) Ροδόπης και στην εξέλιξη της κοινότητας στον εικοστό αιώνα. Οι πληροφορίες αντλούνται από τις ιστορίες ζωής και τα φωτογραφικά αρχεία Καβακλιωτών δεύτερης και τρίτης γενιάς.

Η πρώτη γενιά σχεδόν δεν υπάρχει πια στη ζωή. Από τον περιορισμένο αριθμό συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν με άτομα δεύτερης και τρίτης γενιάς προκύπτει ότι στη δεύτερη γενιά διαφαίνονται οι δύο τάσεις: η πρώτη τάση εκφράζει τη χαλάρωση του δεσμού της δεύτερης γενιάς με την πατρίδα των γονιών της λόγω τραυματικών βιωμάτων που συνεπάγεται η προσφυγική ιδιότητα. Η δεύτερη τάση εκφράζει ισχυρό δεσμό με τον τόπο καταγωγής και αναζήτηση τρόπων δράσης με στόχο την ισχυροποίηση της κοινωνικής συνοχής της ομάδας. Όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις, άλλα μέλη της δεύτερης γενιάς δεν αισθάνονται την ανάγκη να επισκεφθούν τα μέρη για τα οποία τους μιλούσαν οι γονείς τους, ενώ άλλα έχουν μεγάλη επιθυμία ή έχουν ήδη επισκεφτεί το Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας γιατί θεωρούν ότι είναι «ο τόπος τους». Δεν θα πρέπει όμως να θεωρηθεί ότι η

καβακλιώτικη ταυτότητα μιας οικογένειας στον ελλαδικό χώρο σταματά να υφίσταται μετά την αποβίωση της πρώτης γενιάς αν τα παιδιά τους, η δεύτερη γενιά, δεν συνεισφέρει στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία, που αφορά άλλες προσφυγικές ομάδες του ελληνικού έθνους, τονίζει ότι οι διηγήσεις της πρώτης γενιάς αποβαίνουν καθοριστικές για την τρίτη γενιά. Παρά το ότι η παρούσα έρευνα δεν έχει ακόμη επεκταθεί στην τρίτη γενιά μπορεί να διατυπωθεί η υπόθεση ότι η καβακλιώτικη ταυτότητα της τρίτης γενιάς στον ελλαδικό χώρο ακολουθεί παρόμοιες διαδικασίες.

3.6.4. Βεργέτη, Μαρία. «Βιβλιοθήκες της Αργυρούπολης του Πόντου: η διαδικασία καταγραφής και περιγραφής των βιβλίων τους μέσα από το ανέκδοτο έργο του Γεωργίου Θ. Κανδηλάπτου-Κάνεως», 77-87, στο Ταρατόρη, Ελένη (Επιμ.). *Προσωπικότητες της Παιδείας στο χώρο της Θράκης: η ζωή και το έργο του Γεωργίου Θ. Κανδηλάπτου-Κάνεως*. Ημερίδα. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 2005.

Το άρθρο αφορά τμήμα του ανέκδοτου έργου του Γεωργίου Θ. Κανδηλάπτου-Κάνεως, που εντοπίστηκε το 2004. Η επιλογή της παρουσίασης της συγκεκριμένης μελέτης οφείλεται όχι μόνο στο περιεχόμενό της, αλλά και στο συγκινητικό τρόπο με τον οποίο ένας αυτοδίδακτος «ερευνητής» όπως ο Γεώργιος Κανδηλάπτης-Κάνης προσπαθεί να καταγράψει όσο περισσότερα στοιχεία μπορεί για τις βιβλιοθήκες της εποχής του. Σε μια εποχή χωρίς ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές και ηλεκτρονικούς υπολογιστές κατορθώνει να αποτυπώσει υπογραφές και απεικονίσεις σημαντικών προσωπικοτήτων της εποχής.

Η καταγραφή των βιβλίων αρχίζει το 1902 όταν ανατίθεται στον Γεώργιο Κανδηλάπτη-Κάνη η «κατάταξη» των βιβλίων του Ελληνικού Φροντιστηρίου της Αργυρούπολης. Το έργο ολοκληρώνεται το 1904. Ο Γεώργιος Κανδηλάπτης δεν περιορίζεται στην κατηγοριοποίηση των βιβλίων. Συντάσσει κατάλογο των χειρογράφων και των εντύπων βιβλίων. Στη συνέχεια μελετά και άλλες βιβλιοθήκες και συντάσσει καταλόγους των χειρογράφων και των εντύπων βιβλίων τους. Οι κατάλογοι χαρακτηρίζονται από πλήθος περιγραφικών σημειώσεων. Επιπλέον, γράφει προλόγους, στους οποίους εξηγεί πώς δημιουργήθηκαν και σε τι κατάσταση βρίσκονται οι βιβλιοθήκες. Μας δίνει μ' αυτό τον τρόπο πολύτιμες πληροφορίες για την παιδεία σε περιοχές και χρονικές περιόδους για τις οποίες υπάρχουν περιορισμένες πηγές πληροφόρησης.

Ο συγγραφέας μας δίνει καταλόγους των χειρογράφων και βιβλίων του Φροντιστηρίου της Αργυρούπολης, του Μητροπολιτικού Ναού του Αγίου Γεωργίου, των συγγραμμάτων του Σεβαστού Κυμινήτου, των χειρογράφων της προσωπικής του βιβλιοθήκης και των χειρογράφων της Ιεράς Μονής Παναγίας Γουμερά. Στον Πίνακα Περιεχομένων αναφέρει καταλόγους των χειρογράφων των Ιερών Μονών Αγίου Γεωργίου Χουτουρά και Αγίου Γεωργίου Χαλιναρά. Δυστυχώς όμως, οι δύο τελευταίοι κατάλογοι δεν έχουν ακόμη ανευρεθεί.

3.7. Συμμετοχή σε βιβλία και συλλογικούς τόμους με επιμελητές/κριτές

3.7.1. Βεργέτη, Μαρία. «Η κοινωνία της Θράκης στον 20ό αιώνα», 450-472, στο Θανοπούλου, Μαρία, Πετμεξίδου, Μαρία και Στρατηγάκη, Μαρία (Επιμ.). *Όψεις κοινωνικής δυναμικής: Μελέτες χαριστήριες στην Καθηγήτρια Κούλα Κασιμάτη*. Αθήνα: Gutenberg, 2011.

Η συνθήκη της Λωζάννης καθόρισε το καθεστώς συνύπαρξης διαφορετικών κοινωνικών ομάδων με το διαχωρισμό τους σε ελληνορθόδοξους και μουσουλμάνους. Μ' αυτή τη διευθέτηση που αποδέχτηκε και η ελληνική πολιτεία διαφορετικές εθνικά και πολιτισμικά κοινωνικές ομάδες, όπως οι Τουρκογενείς, οι Πομάκοι και οι Αθίγγανοι ταξινομήθηκαν στην ίδια κατηγορία. Σημαντική πολιτισμική διαφορά ανάμεσα στις τρεις ομάδες είναι η γλώσσα.

Η πολυπολιτισμική Θράκη χαρακτηρίζεται από τα τοπικά ελληνικά πολιτισμικά πρότυπα των Θρακιωτών (ντόπιων, ανατολικοθρακιωτών, βορειοθρακιωτών), των Ποντίων, των διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων των Μικρασιατών, των Σαρακατσάνων, των Ελλήνων από άλλες περιοχές της χώρας οι οποίοι έχουν εγκατασταθεί στη Θράκη, από τον ποικίλο πολιτισμό των μουσουλμάνων και σε πολύ μικρότερο βαθμό από τον πολιτισμό των Αρμενίων.

Στο οικονομικό πεδίο οι σχέσεις χριστιανών-μουσουλμάνων είναι αρμονικές. Στα μικτά χωριά η καθημερινή ζωή κυλά ήρεμα, αλλά πρόκειται για ζωή σε δύο διαφορετικούς κόσμους. Τα πολιτισμικά πρότυπα και ιδιαίτερα η θρησκεία περιορίζουν καθοριστικά τις διαδικασίες αλληλεπίδρασης. Οι επιγαμίες μεταξύ αλλοθρήσκων είναι σπανιότητες. Οι κοινωνικοί περιορισμοί, οι οποίοι επιβάλλονται στη μουσουλμάννα γυναίκα περιορίζουν την κοινωνική της ζωή όχι μόνο στην ευρύτερη κοινωνία, αλλά και στην ίδια τη μουσουλμανική κοινότητα.

3.7.2. Βεργέτη, Μαρία Κ. «Οι ποντιακοί οικισμοί του νομού Ξάνθης. Εικοστός και εικοστός πρώτος αιώνας», 11-25, στο Μουσόπουλος, Θανάσης (Επιμ.). *Ποντίων Διαδρομές*. Ξάνθη, 2009.

Το κείμενο βασίζεται σε δευτερογενείς πηγές, συμμετοχική παρατήρηση και συνεντεύξεις.

Ο πληθυσμός του νομού Ξάνθης, σύμφωνα με την απογραφή του 2001, είναι 101.510 άτομα. Οι μουσουλμάνοι είναι περίπου 42.000. Από αυτούς οι 23.000 είναι Πομάκοι, οι 11.000 τουρκικής καταγωγής και οι 9.000 Αθίγγανοι. Οι ποντιακής καταγωγής Έλληνες δεν υπερβαίνουν τις 4.500 άτομα. Σ' αυτούς δεν περιλαμβάνονται οι 7.380 Έλληνες (1.838 οικογένειες) από την πρώην Σοβιετική Ένωση, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στο νομό με κρατική βοήθεια κυρίως τη δεκαετία του 1990.

Για τους Έλληνες πρόσφυγες των αρχών του εικοστού αιώνα η γη της Ξάνθης λειτούργησε σε μεγάλο βαθμό ως προς την κοινοτική οργάνωση και ως προς τη διατήρηση του τοπικού πολιτισμού όπως οι πατρίδες που άφησαν πίσω. Διακριτά τοπικά πολιτισμικά πρότυπα, όπως για παράδειγμα η ποντιακή διάλεκτος, θρακικά, ποντιακά και μικρασιατικά ήθη και έθιμα μπόρεσαν να επιβιώσουν, να μετεξελιχθούν και να μεταβιβαστούν στις νεότερες γενιές. Από την άλλη μεριά ο γηγενής θρακικός ελληνικός πληθυσμός, ως πληθυσμός που τελευταίος ενσωματώθηκε στον εθνικό κορμό, δεν αντιμετώπισε τους πρόσφυγες με την ίδια επιφυλακτικότητα, όπως συνέβη σε άλλες περιοχές, όπου ο ανταγωνισμός στο οικονομικό πεδίο επεκτεινόταν και στο πολιτισμικό και πολιτικό πεδίο. Το σημαντικό πληθυσμιακό μέγεθος των Ελλήνων προσφύγων από τον Πόντο ευνόησε τη δημιουργία πολλών αμιγών και ορισμένων μικτών χωριών.

Η κοινότητα διεύρυνε τον κύκλο προστασίας και υποστήριξης του ατόμου που παρείχε η οικογένεια. Η οικογένεια όμως ήταν ο καθοριστικός παράγοντας που συνέβαλε στη διάσωση της ιστορικής μνήμης. Παράλληλα, μέσω της κοινωνικοποίησης μεταβίβασε στις νεότερες γενιές που γεννήθηκαν στην Ελλάδα την αγάπη για τον Πόντο και για ιδιαίτερα πολιτισμικά πρότυπα.

Η πρώτη και η δεύτερη γενιά των Ελλήνων ποντιακής καταγωγής ζούσαν και ζουν κυρίως σε αγροτικές εκτεταμένες οικογένειες. Στην Ξάνθη όμως, ήδη από τη δεκαετία του 1920 υπήρχαν πολλές πυρηνικές οικογένειες. Η ύπαρξη αυτού του

τύπου οικογένειας στην πρώτη γενιά οφείλεται κυρίως σε οικονομικούς λόγους, γιατί η παραχώρηση από το κράτος προς την προσφυγική οικογένεια όσο το δυνατόν περισσότερων αγροτικών κλήρων απαιτούσε το διαχωρισμό της εκτεταμένης πατριαρχικής οικογένειας σε πολλές συζυγικές. Επίσης, η θνησιμότητα, η οποία έπληττε τα πρώτα χρόνια μετά το βίαιο εκπατρισμό κυρίως τα ηλικιωμένα άτομα, οδήγησε στην ύπαρξη πολλών συζυγικών οικογενειών.

Ήδη από τη δεκαετία του 1920 οι επιπτώσεις από την εγκατάσταση των προσφύγων στο νομό Ξάνθης αποδείχτηκαν ευεργετικές. Παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση της αγροτικής παραγωγής, κυρίως στα καπνά. Ως την κήρυξη του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου η δεύτερη γενιά των προσφύγων άρχισε να στελεχώνει την περιοχή με έμπειρους αγρότες, εμπόρους και επιστήμονες.

Η πόλη της Ξάνθης ως αξιόλογο κέντρο επεξεργασίας καπνού με εργοστάσια σιγαροποιίας είχε φτάσει σε μεγάλη οικονομική και πολιτισμική ακμή. Σ' όλη τη Θράκη οι κάτοικοι των πόλεων παρουσίαζαν καλύτερο βιοτικό επίπεδο από εκείνους της υπαίθρου.

Τα ιστορικά γεγονότα που ακολούθησαν, δηλαδή ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, η κατοχή (1941-1944) και ο εμφύλιος πόλεμος (1946-1949) επηρέασαν το μέγεθος, τη σύνθεση και τη γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1940 ο πληθυσμός ζούσε σε συνθήκες φτώχειας και εξαθλίωσης. Οι εχθροπραξίες, που κράτησαν σχεδόν δέκα χρόνια, είχαν οδηγήσει σε μείωση της αγροτικής παραγωγής και είχαν καταστρέψει σε μεγάλο βαθμό την κτηνοτροφία.

Το κράτος προσπάθησε να βοηθήσει με την παροχή γεωργικών εφοδίων, την οικονομική ενίσχυση και την εκτέλεση δημοσίων έργων. Όμως, η ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας που άρχισε από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 δεν είχε στους τρεις νομούς της Θράκης το ευνοϊκό αποτέλεσμα που είχε σε άλλες περιοχές της χώρας. Το χαμηλότερο εισόδημα το είχαν τα ορεινά χωριά. Η ζωή ήταν πολύ δύσκολη λόγω και του κακού οδικού δικτύου. Γι' αυτούς τους λόγους άρχισε η μετανάστευση από τα ορεινά προς τα πεδινά του νομού Ξάνθης. Ιδιαίτερα επλήγησαν πολλά αμιγώς ποντιακά και μεικτά προσφυγικά χωριά. Τα Λιβερά, η Ίμερα, το Μεσελί, το Κρωμνικό, η Καλλιθέα, η Καλύβα, η Σιδηρόπετρα, το Μαργαρίτι, ο Λειβαδίτης και ο Καστανίτης ήταν χωριά που δημιουργήθηκαν από Έλληνες του Πόντου κατά τη δεκαετία του 1920. Τα χωριά παρουσίασαν σημαντική οικιακή οικονομία και υψηλό για τα δεδομένα της εποχής βιοτικό και πολιτιστικό επίπεδο

λόγω της οργάνωσης των ποντιακών κοινοτήτων και της μεγάλης απόδοσης της καπνοκαλλιέργειας. Ερημώθηκαν στις δεκαετίες του 1950, 1960 και 1970 λόγω κυρίως της καθόδου στην πεδινή Ξάνθη και της μετανάστευσης στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης. Στις δεκαετίες του 1950 και του 1960 παρατηρήθηκε σημαντική μεταναστευτική ροή και προς τα μεγάλα αστικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Από τη δεκαετία του 1980 άρχισε σημαντική σε μέγεθος επιστροφή κυρίως από τη Δυτική Γερμανία.

Η οικογένεια στο πλαίσιο λειτουργίας της ως μηχανισμός κοινωνικής αναπαραγωγής μετέφερε τη μνήμη του τόπου και το συναίσθημα υπερηφάνειας για την καταγωγή. Μεταβίβασε τα διακριτά πολιτιστικά στοιχεία όπως τη μουσική, το χορό, τη διάλεκτο και τις διατροφικές συνήθειες από τη μια γενιά στην άλλη.

Καθώς μεγάλωνε η τρίτη γενιά η οικογένεια από αγροτική μετατρέποταν σε αστιακή. Δεν παρατηρήθηκαν όμως ουσιώδεις μεταβολές. Οι παραδοσιακές αξίες παραμένουν ισχυρές, όπως ισχυρή παραμένει η μνήμη του τόπου. Η τέταρτη γενιά τοποθετεί την οικογένεια ως πρώτη αξία, παρά το ότι δηλώνει ότι δεν θα εγκατέλειπε τις σπουδές για χάρη της οικογένειας.

Παρά τη διάλυση πολλών κοινοτήτων και τη μείωση του πληθυσμού του ποντιακού ελληνισμού στο νομό λόγω της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης, οι κοινοτικοί δεσμοί δεν έχουν διαταραχτεί. Σήμερα, η τρίτη και η τέταρτη γενιά επιστρέφουν για λίγες μέρες στις καλοκαιρινές διακοπές στα ερημωμένα χωριά. Εκεί στις εκκλησίες που έχουν επιδιορθώσει ή ανοικοδομήσει πραγματοποιούν εκδηλώσεις μνήμης του Μικρασιατικού Πόντου ως τόπου καταγωγής και πολιτιστικές εκδηλώσεις με θέματα από την καθημερινή και πνευματική ζωή του χωριού που ερημώθηκε.

3.7.3. Βεργέτη, Μαρία. «Οι κοινωνικές ομάδες της Ξάνθης», 227-229, στο Μαυρίδης, Δημήτρης Α. (Επιμ.). *Ξάνθη: η πόλη με τα χίλια χρώματα*. Ξάνθη: Δήμος Ξάνθης και Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης, 2008.

Το άρθρο παρουσιάζει την τοπική κοινωνία της Ξάνθης στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Στην πόλη συνυπάρχουν αρμονικά άνθρωποι με διαφορετική καταγωγή, θρησκεία, ιδεολογία και τρόπο ζωής. Μέσα από την υπάρχουσα βιβλιογραφία και επιτόπια έρευνα παρουσιάζεται η σύγχρονη κοινωνική δομή της πόλης. Η πορεία στο χρόνο μετέτρεψε την αρχαία πόλη στη βυζαντινή χριστιανική Ξάνθεια, στο εμπορικό

και διοικητικό κέντρο του 19^{ου} αιώνα, στην πόλη που υποδέχτηκε Έλληνες πρόσφυγες στις αρχές και στα τέλη του 20ού αιώνα.

3.7.4. Βεργέτη, Μαρία. «Η Αδελφότης Οφφικιάλων της Αγίας του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας "Παναγία η Παμμακάριστος": ιστορικές και κοινωνικές παράμετροι», 219-234, στο *Σπουδή στην κατακόρυφη και οριζόντια κοινωνικότητα: Τιμητικός τόμος στον Ομότιμο Καθηγητή Βασίλειο Τ. Γιούλτση*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 2007.

Το άρθρο παρουσιάζει την Αδελφότητα των Οφφικιάλων «Παναγία η Παμμακάριστος», η οποία αποτελεί σύγχρονη μορφή έκφρασης της συλλογικής ταυτότητας των αρχόντων οφφικιάλων. Οι άρχοντες τιμούν τον τίτλο που τους έχει απονεμίσει ο Οικουμενικός Πατριάρχης προσφέροντας τις υπηρεσίες τους για τη διάσωση και διάδοση των ελληνορθόδοξων πολιτιστικών προτύπων. Οι πληροφορίες για το έργο της Αδελφότητας προέρχονται από την υπάρχουσα βιβλιογραφία και από συνεντεύξεις με μέλη της, άρχοντες του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Ο θεσμός της ανάθεσης αξιωμάτων και αρμοδιοτήτων σε λαϊκούς δημιουργείται τα πρώτα μεταχριστιανικά χρόνια, εδραιώνεται με τη μορφή της απονομής οφφικίων την περίοδο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, επιβιώνει και ισχυροποιείται τους δύο πρώτους αιώνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εξασθενεί τα χρόνια δημιουργίας και επέκτασης των εθνικών κρατών της Βαλκανικής Χερσονήσου και από τα τέλη του εικοστού αιώνα εξελίσσεται σε απονομή τίτλων που συνδέονται με τη δράση ατόμων που διακρίνονται για το έργο και την προσφορά τους στον ελληνισμό και την Ορθοδοξία.

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα ο θεσμός των οφφικιάλων εκφράζει τη σύγχρονη μορφή εθελοντισμού και προσφοράς υπηρεσιών προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, την Ορθοδοξία και τον Οικουμενικό Ελληνισμό. Στη ραγδαία μεταβαλλόμενη και γεμάτη συγκρούσεις κοινωνική πραγματικότητα του νέου αιώνα, το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν αποτελεί πλέον μόνο θεσμό εκπροσώπησης και ενοποίησης της Ορθοδοξίας. Είναι ένας διεθνώς αναγνωρισμένος φορέας υποστήριξης του δικαιώματος της ανθρωπότητας για επιβίωση μέσα σε πλαίσιο ειρηνικής συνεργασίας και σεβασμού προς τη διαφορετικότητα. Στο έργο του αυτό χρειάζεται τη συντονισμένη βοήθεια των ανά τον κόσμο εθελοντών του. Ακολουθώντας μια παράδοση πολλών αιώνων οι άρχοντες οφφικιάλοι συνεχίζουν να παρέχουν τις

υπηρεσίες τους, τις οποίες πλέον εναρμονίζουν με τις αρχές της Διακήρυξης των Βρυξελλών της 20^{ης} Δεκεμβρίου 2001. Η Διακήρυξη με τίτλο «Η ειρήνη του Θεού εν τω κόσμω» είναι το κείμενο της συμφωνίας διεθνούς Διαθρησκευτικής Συνάντησης που πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή εκπροσώπων του Ιουδαϊσμού, του Χριστιανισμού και του Ισλάμ στις Βρυξέλλες, στις 19 και 20 Δεκεμβρίου 2001. Τη συμπροεδρία της Συνόδου άσκησαν ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος και ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κ. Romano Prodi. Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί τμήμα της Διακήρυξης: «Θεμελιώδες κοινόν στοιχείον των ημετέρων μονοθεϊστικών θρησκειών είναι η πίστις και η εμπιστοσύνη προς τον αγαθόν, φιλόανθρωπον, φιλεύσπλαχνον και ελεήμονα Θεόν. Η προσφορά της αγάπης του Θεού παρέχεται εις πάντας τους ανθρώπους προς ελευθέραν αποδοχήν και άνευ καταναγκασμού ανεξαρτήτως φυλής, εθνότητος, πολιτιστικής παραδόσεως ή φύλου.»

3.7.5. Βεργέτη, Μαρία. «Θεσμός», 322-324, και «Κοινωνικός έλεγχος», 380-381, στο Ξωχέλλης, Παναγιώτης Δ. (Επιμ.). *Λεξικό της Παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 2007.

Λήμματα σε Λεξικό Παιδαγωγικής. Στο Λεξικό συνεργάζονται 112 ειδικοί επιστήμονες. Η παρουσίαση της κάθε έννοιας είναι αναλυτική και υπάρχουν παραδείγματα από τον χώρο της εκπαίδευσης.

"(...) **Θεσμός** είναι κοινωνική δράση, η οποία είναι κοινωνικά αποδεκτή, χαρακτηρίζεται από καθολικότητα, σταθερή και ομοιόμορφη επανάληψη και έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα. Ο υποχρεωτικός χαρακτήρας του θεσμού τον διαφοροποιεί από το έθιμο. Η ατομική βούληση δεν αρκεί για να τροποποιήσει ή να καταργήσει ένα θεσμό. Αντιθέτως, το άτομο που αγνοεί το θεσμό υφίσταται τις συνέπειες του **κοινωνικού ελέγχου**. (...).

(...) Οι παραδοσιακές κοινωνίες έχουν λίγους θεσμούς, ο καθένας από τους οποίους επιτελεί πολλές λειτουργίες. Οι σύγχρονες κοινωνίες έχουν πολλούς θεσμούς με περιορισμένες και εξειδικευμένες λειτουργίες. Ο θεσμός της εκπαίδευσης αποτελεί καθολικό κοινωνικό φαινόμενο, δηλαδή υπάρχει με παραλλαγές σε όλες τις κοινωνίες. Τόσο στις παραδοσιακές όσο και στις σύγχρονες κοινωνίες οι μεγαλύτεροι μεταδίδουν τις γνώσεις, τις τέχνες, τις αξίες, τα πρότυπα, τους κανόνες (δηλαδή τον πολιτισμό) στους νέους. Στις παραδοσιακές κοινωνίες ο θεσμός της εκπαίδευσης λειτουργεί σε άμεση εξάρτηση με το θεσμό της οικογένειας. Στις σύγχρονες

κοινωνίες η εκπαίδευση παρέχεται με τη βοήθεια πλήθους θεσμοθετημένων θεσμών, όπως το Νηπιαγωγείο, το Δημοτικό σχολείο, το Πανεπιστήμιο κ.α. Οι θεσμοί αυτοί με τις περιορισμένες και εξειδικευμένες λειτουργίες αποτελούν υποσυστήματα, τα οποία λειτουργούν μέσα στο οργανωμένο όλο του θεσμού της εκπαίδευσης.

Κάθε θεσμός επιτελεί έκδηλες και άδηλες λειτουργίες. Η έκδηλη λειτουργία του θεσμού της εκπαίδευσης είναι η μετάδοση γνώσεων. Η άδηλη λειτουργία είναι η **κοινωνικοποίηση**, δηλαδή η μετάδοση στη νέα γενιά και η εσωτερίκευση από αυτήν των αξιών και των κανόνων της κοινωνίας. Ένα εκπαιδευτικό σύστημα είναι επιτυχημένο όταν εξυπηρετεί διττό στόχο. Δηλαδή, όταν αφενός παρέχει ένα γνωστικό πλαίσιο μέσω του οποίου το παιδί κατανοεί τον κόσμο δραστηριοποιώντας όλο το δυναμικό της προσωπικότητάς του, και αφετέρου όταν με σαφήνεια μεταδίδει συγκεκριμένες αξίες και κανόνες στους νέους χρησιμοποιώντας αποτελεσματικούς για την επίτευξη της εσωτερίκευσης τρόπους διδασκαλίας. Ο τρόπος μετάδοσης και το περιεχόμενο τόσο των γνώσεων όσο και των αξιών, των προτύπων και των κανόνων ποικίλει από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή. (...)"

"(...) **Κοινωνικός έλεγχος** είναι το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιεί η κοινωνία για να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση των μελών της προς τους κανόνες που ορίζουν τα καθιερωμένα πρότυπα συμπεριφοράς.

Ο **κοινωνικός έλεγχος** λειτουργεί συμπληρωματικά προς την κοινωνικοποίηση. Ενώ όμως η κοινωνικοποίηση στοχεύει στην εσωτερίκευση των αξιών και των κανόνων απ' όλα τα μέλη της κοινωνίας, ο κοινωνικός έλεγχος κατευθύνεται μόνο προς τα παρεκτρεπόμενα μέλη και προς τα μέλη που έχουν τάση για παρεκτροπή. Έχει κατασταλτικό και προληπτικό χαρακτήρα: επαναφέρει στον κοινωνικά αποδεκτό τρόπο ζωής όσους παρεκκλίνουν και παρεμποδίζει άλλους ν' αποκλίνουν από τους κανόνες. (...)."

3.7.6. Βεργέτη, Μαρία. «Κοινωνικοί Φορείς», 103-113, στο Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου, Παρύσατις. *Πρόγραμμα στέγασης και επαγγελματικής ενσωμάτωσης Ομογενών στο πολεοδομικό συγκρότημα Θεσσαλονίκης: η περίπτωση δυτικών Δήμων*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 1999.

Το άρθρο είναι προϊόν επιτόπιας έρευνας στους Δήμους Ελευθερίου-Κορδελιού, Ευόσμου, Πολίχνης και Σταυρούπολης. Παρουσιάζονται με τη βοήθεια της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και συνεντεύξεων οι συνθήκες εγκατάστασης των

Ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση από τις αρχές του αιώνα μέχρι σήμερα, οι λόγοι ίδρυσης, οι δραστηριότητες και το δυναμικό των ποντιακών συλλόγων των τεσσάρων Δήμων.

3.7.7. Βεργέτη, Μαρία. «Υπηρεσίες υποστήριξης Ομογενών: νομικό πλαίσιο και πρακτική», 301-314, στο Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου, Παρύσατις. *Πρόγραμμα στέγασης και επαγγελματικής ενσωμάτωσης Ομογενών στο πολεοδομικό συγκρότημα Θεσσαλονίκης: η περίπτωση δυτικών Δήμων*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 1999.

Το άρθρο παρουσιάζει τις υπηρεσίες υποστήριξης των Ομογενών μεταναστών στο νομό Θεσσαλονίκης.

3.7.8. Vergeti, Maria. “L’ identité pontique en Grèce: le lien des générations avec leur territoire de référence”, 201-212, in *Les Grecs pontiques: diaspora, identité, territoires* (Sous la direction de Michel Bruneau). Paris: CNRS Editions.

Το βιβλίο έχει μεταφραστεί στα ελληνικά. Εκδόθηκε το 2000 από τις εκδόσεις Ηρόδοτος με τον τίτλο *Η διασπορά του ποντιακού ελληνισμού*.

Το άρθρο εστιάζει στο γεωγραφικό χώρο αναφοράς της ποντιακής ταυτότητας, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί και μετεξελίσσεται στον ελλαδικό χώρο. Για την πρώτη γενιά των προσφύγων από τον Ιστορικό Πόντο γεωγραφικός χώρος αναφοράς είναι μόνον ο Πόντος. Στη δεύτερη γενιά η ποντιακή ταυτότητα παρουσιάζεται ισχυρότερη της τοπικής-ελλαδικής ταυτότητας. Στην τρίτη γενιά η ποντιακή και η τοπική-ελλαδική ταυτότητα συνυπάρχουν ως στοιχεία της ατομικής υπόστασης.

3.7.9. Βεργέτη, Μαρία. «Πόντιοι από την πρώην Σοβιετική Ένωση και κοινωνικός αποκλεισμός», 89-98, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή. *Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε μαθητές που κατάγονται από τον Πόντο (προϋποθέσεις-προβλήματα-προτάσεις)*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΟΕΔΒ, 1994.

Το άρθρο προσεγγίζει το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού μέσα από τις μαρτυρίες των μεταναστών. Τονίζει τη θέση ότι τα προβλήματα ένταξης των

Ελλήνων Ποντίων δεν είναι αντίστοιχα οποιασδήποτε άλλης ομάδας μεταναστών. Υπάρχει η ιδιαιτερότητα της εθελούσιας μετανάστευσης προς ομοεθνές κράτος. Η ελπίδα της μετανάστευσης στο δικό τους κράτος, τους συνόδευε για γενιές στην πορεία των βίαιων εκπατρισμών. Όταν το δικό τους κράτος, και οι δικοί τους άνθρωποι, οι άλλοι Έλληνες, δεν τους παρέχουν το αναμενόμενο συναίσθημα ασφάλειας, τα προβλήματα προσαρμογής είναι ίσως σημαντικότερα οποιασδήποτε άλλης ομάδας μεταναστών. Τα μεγαλύτερα προβλήματα αντιμετώπισε το μεταναστευτικό κύμα της περιόδου 1965-1967. Οι περιορισμοί που είχε επιβάλλει το δικτατορικό καθεστώς της περιόδου 1967-1974 στη λειτουργία των πολιτιστικών συλλόγων και στην ελεύθερη ενημέρωση από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, συνετέλεσαν ώστε το κοινωνικό περιθώριο να είναι ίσως πιο οδυνηρό από το οικονομικό.

3.7.10. Βεργέτη, Μαρία. «Σύντομη ιστορική αναδρομή», 21-36, στο Κασιμάτη, Κούλα. *Πολιτικοί Πρόσφυγες από τις ανατολικές χώρες: κοινωνική και οικονομική τους ένταξη*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού, Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, 1993.

Το δημοσίευμα αυτό αποτελεί το Κεφάλαιο I του προαναφερθέντος βιβλίου της Κ. Κασιμάτη και περιλαμβάνει σύντομη παρουσίαση των ιστορικών γεγονότων της περιόδου 1946-1949 στο ελληνικό κράτος, περιγραφή της ζωής και του έργου των Πολιτικών Προσφύγων στις χώρες υποδοχής τους και αναφορές στα μεταναστευτικά κύματα των Πολιτικών Προσφύγων από τις ανατολικές χώρες προς την Ελλάδα στην περίοδο 1954-1992.

3.7.11. Βεργέτη, Μαρία. «Σύντομη αναδρομή στην ιστορία του ποντιακού ελληνισμού της πρώην Σοβιετικής Ένωσης», 25-29, στο Κασιμάτη, Κούλα, Μάος, Βασίλης, Αγτζίδης, Βλάσης, Βεργέτη, Μαρία, και Ραγκούσης, Αντώνης. *Πόντιοι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: κοινωνική και οικονομική τους ένταξη*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού, Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, 1992.

Το δημοσίευμα αυτό αποτελεί το Κεφάλαιο I του προαναφερθέντος συλλογικού έργου, το οποίο επιχειρεί καταγραφή και ανάλυση των δημογραφικών,

οικονομικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών των Ποντίων μεταναστών από την πρώην Σοβιετική Ένωση, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα στην περίοδο 1985-1990. Το βιβλίο επισημαίνει τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες αυτοί στο πλαίσιο της οικονομικής και κοινωνικής ένταξής τους στον ελλαδικό χώρο. Το Κεφάλαιο I παρουσιάζει την ελληνοποντιακή κοινωνία στην πρώην Σοβιετική Ένωση από το 1917 μέχρι το 1991.

3.7.12. Αποστολίδης, Λ., Δουκάκης, Ν., Βεργέτη, Μ., Λάμπρου, Α., και Τσολακίδου, Σ. *Τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση-Επιμόρφωση-Απασχόληση*. Αθήνα: ΚΕΜΕΤΕ/ΓΣΕΕ, 1988.

Στο συλλογικό αυτό έργο παρουσιάζεται η ιστορία του θεσμού της επαγγελματικής και τεχνικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, η δομή και η λειτουργία του συστήματος της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης-επιμόρφωσης όπως διαμορφώθηκε τη δεκαετία του 1980, και οι δυσλειτουργίες του συστήματος. Προτείνονται μέτρα για τη βελτίωσή του.

3.9. Αδημοσίευτες μελέτες

3.9.1. Διδακτορική Διατριβή

Βεργέτη, Μαρία. *Εθνοτοπική ταυτότητα: Η περίπτωση των Ελλήνων του Πόντου*. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα: Πάντειον Πανεπιστήμιο, 1993. Το μεγαλύτερο τμήμα της διατριβής, με μικρές διορθώσεις, περιλαμβάνεται στο βιβλίο *Από τον Πόντο στην Ελλάδα: Διαδικασίες διαμόρφωσης μιας εθνοτοπικής ταυτότητας*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 1994.

Η διατριβή εξετάζει τη συλλογική ταυτότητα του ποντιακού ελληνισμού στον ελλαδικό χώρο. Στην ποντιακή ταυτότητα έχει αποδοθεί ο χαρακτηρισμός *εθνοτοπική*. Εθνοτοπική ταυτότητα μπορεί να οριστεί η ταυτότητα της κοινωνικής ομάδας, μέλους ευρύτερου έθνους, που μεταναστεύει μαζικά από τον τόπο καταγωγής της, χωρίς δυνατότητα μαζικής επιστροφής σ' αυτόν. Η ταυτότητα δεν είναι εθνική ή εθνοτική γιατί η ομάδα αποτελεί τμήμα ευρύτερου έθνους και δεν είναι τοπική γιατί έχει χαθεί ο γεωγραφικός χώρος αναφοράς.

Το ερευνητικό πλαίσιο απετέλεσε η περιοχή της Αθήνας-Πειραιά. Η επιλογή της πρωτεύουσας για τη διεξαγωγή της εμπειρικής έρευνας οφείλεται στο ότι η

μελέτη των μηχανισμών διατήρησης της ταυτότητας μέσα από συνεχείς επί δεκαετίες διαδικασίες μετασχηματισμού παρουσιάζει περισσότερο ενδιαφέρον σε ευνοϊκό για τις διαδικασίες αφομοίωσης χώρο.

Στην έρευνα χρησιμοποιήθηκε κυρίως η βιογραφική προσέγγιση, η οποία θεωρήθηκε ως η καταλληλότερη για την ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων και την παρουσίαση των συμπερασμάτων με βάση την κοινή εμπειρία σε θέματα ταυτότητας. Η προσέγγιση αυτή στηρίζεται στη διαπίστωση ότι άτομα που έχουν εκτεθεί σε κοινές βιωματικές συνθήκες από ένα σημείο και μετά (σημείο κορεσμού) επαναλαμβάνουν τις ίδιες εμπειρίες και τις ίδιες λίγο-πολύ αντιδράσεις. Πραγματοποιήθηκαν 92 προσωπικές συνεντεύξεις με άτομα διαφορετικών γενεών από το Μικρασιατικό Πόντο και με άτομα πρώτης γενιάς από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Χρησιμοποιήθηκαν όμως συμπληρωματικά και άλλες μέθοδοι, όπως η συμμετοχική παρατήρηση, κατά την περίοδο 1986-1992, προσωπικές συνεντεύξεις βάθους με εκπροσώπους κρατικών φορέων για τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τις συνθήκες αποκατάστασης αστών και αγροτών Ποντίων προσφύγων, και η εμπειρική έρευνα σε επίπεδο ποντιακών συλλόγων στην περιοχή του πολεοδομικού συγκροτήματος της πρωτεύουσας.

Ο τόπος καταγωγής, έστω και ως μνήμη, κατέχει κεντρική θέση στη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας ενός κοινωνικού συνόλου. Η ταυτότητα αποτελεί δυναμικό φαινόμενο που αναπροσαρμόζεται συνεχώς με τη χρήση διαφορετικών κριτηρίων σε διαφορετικές εποχές. Στην περίπτωση του ποντιακού ελληνισμού η συλλογική ταυτότητα εκφράζει μια κοινωνικοψυχολογική αίσθηση ταύτισης, που πηγάζει όχι μόνο από το κοινό παρελθόν αλλά και από τον ιδιαίτερο τρόπο ένταξης και σχέσης της ομάδας σε επίπεδο οικονομικό, πολιτισμικό και ιδεολογικό με την ευρύτερη ελληνική εθνική ομάδα. Οι τρόποι και τα σύμβολα επικοινωνίας συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ταυτότητας. Η ταυτότητα στην πορεία μετεξέλιξής της στον ελλαδικό χώρο από τη δεύτερη μέχρι την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα χαρακτηρίζεται από σημαντικές αναπροσαρμογές. Σήμερα η ποντιακή ταυτότητα εκφράζεται από την τρίτη γενιά ως δικαίωμα στην ιστορική και πολιτισμική ιδιαιτερότητα. Το δικαίωμα αυτό δεν δηλώνει τάση απόσχισης, αλλά αντιθέτως η διεκδίκησή του αποτελεί παράγοντα ισχυροποίησης της κοινής ελληνικής εθνικής ταυτότητας. Η εθνοτοπική ταυτότητα αντιμετωπίζεται ως αναπόσπαστο τμήμα της ευρύτερης εθνικής. Διαμορφώνεται μ' αυτό τον τρόπο μια ιδεολογία εθνισμού και όχι τοπικισμού.

3.9.2. Μελέτες

3.9.2.1. Βεργέτη Μαρία Κ. «Ένταξη Ποντίων ιατρών από την πρώην Σοβιετική Ένωση στην ελληνική πραγματικότητα». Θεσσαλονίκη, 2001.

Μελέτη στο πλαίσιο ευρύτερου κοινοτικού προγράμματος με τον ίδιο τίτλο, το οποίο χρηματοδοτήθηκε από την Κοινοτική Πρωτοβουλία «Απασχόληση και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού-Άξονας Integra» και από τη Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού. Το ευρύτερο πρόγραμμα άρχισε το Δεκέμβριο του 1998 και ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 2000. Η συγγραφή της μελέτης ολοκληρώθηκε το 2001.

Η μελέτη παρουσιάζει τα συμπεράσματα έρευνας που υλοποίησαν στους νομούς Θεσσαλονίκης και Ξάνθης το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και το Κέντρο Έρευνας και Τεκμηρίωσης για τον Ελληνισμό των Βαλκανικών και Παρευξινίων Χωρών (Κ.Ε.Τ.Ε.Β.ΠΑ.Χ.). Το ερευνητικό κέντρο λειτουργεί στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του ποντιακού συλλόγου «Άγιος Γεώργιος Περιστερεώτα».

Τα ερευνητικά προγράμματα που έχουν υλοποιηθεί την τελευταία δεκαετία από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς δίνουν την εικόνα του πληθυσμού και των προβλημάτων των Ελλήνων από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Είναι ένας πληθυσμός που πλήττεται από τον κοινωνικό αποκλεισμό κυρίως λόγω της υποαπασχόλησης και της ετεραπασχόλησης, της αδυναμίας μεταφοράς των συνταξιοδοτικών τους δικαιωμάτων, των προβλημάτων στην αντιστοιχία των εκπαιδευτικών τους τίτλων και της δυσκολίας δημιουργίας κοινωνικών επαφών εκτός του ποντιακού ελληνισμού. Οι πτυχιούχοι ιατρικών σχολών αντιμετωπίζονται από την ελληνική κοινωνία ως άτομα υψηλού κοινωνικού γοήτρου. Συνεπώς, αναμενόταν ότι τα συμπεράσματα της έρευνας θα έδειχναν διαφοροποίηση των ιατρών από τον υπόλοιπο πληθυσμό των Ομογενών ως προς τις διαδικασίες ένταξης. Παράλληλα, λόγω της ανάγκης εξειδικευμένων ιατρών θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι η πολιτεία με σειρά μέτρων θα προσπαθούσε να αξιοποιήσει την ήδη υπάρχουσα εμπειρία τους. Όμως, οι Έλληνες ιατροί από την πρώην Σοβιετική Ένωση μετά την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα δοκιμάζουν καθοδική κοινωνική κινητικότητα για την οποία δεν ήταν προετοιμασμένοι.

Στο οικονομικό πεδίο παρουσιάζονται δύο τάσεις. Σύμφωνα με την πρώτη, οι Ομογενείς διατηρούν ποιότητα ζωής. Εργάζονται σε ιδιωτικά γυμναστήρια, ασχολούνται με βελονισμό, φυσιοθεραπεία και σχετικές ειδικότητες. Η δεύτερη τάση χαρακτηρίζεται από κοινωνικό περιθώριο που είναι χειρότερο από το οικονομικό. Οι ιατροί απασχολούνται σε χαμηλού γοήτρου επαγγέλματα, όπως οικοδομικές εργασίες και καθαρισμός οικιών, δοκιμάζουν εξαιρετικώς δυσάρεστα συναισθήματα, κλείνονται στον εαυτό τους και μειώνουν ή ακόμη και εγκαταλείπουν την προσπάθεια να δώσουν και να περάσουν τις απαιτούμενες εξετάσεις μαθημάτων για την αντιστοιχία του πτυχίου τους.

Στο πολιτισμικό πεδίο, οι Έλληνες ιατροί από την πρώην Σοβιετική Ένωση δεν βιώνουν τον «εθνικό τρόπο ζωής». Οι δυσκολίες ένταξης στο εργασιακό περιβάλλον συνδέονται με στέγαση σε υποβαθμισμένα κτίρια και περιοχές. Υπάρχει στέρηση και από άλλα πολιτισμικά αγαθά που συνιστούν τον καθημερινό τρόπο ζωής του μέσου Έλληνα πολίτη.

Στο κοινωνικό πεδίο υπάρχει η τάση εσωστρέφειας που προκαλείται από το ερώτημα που απασχολεί κάθε μετανάστη, δηλαδή το ερώτημα του «ποιός/ποιά είμαι τώρα;» Παρά την επιθυμία απομόνωσης υπάρχει επιθυμία συναναστροφής και επιτυχής προσπάθεια επικοινωνίας με τους άλλους Έλληνες. Το επάγγελμά τους, ακόμη και όταν δεν το εξασκούν, και το κοινωνικό γόητρο που το ιατρικό επάγγελμα έχει στην ελληνική κοινωνία τους βοηθά αποτελεσματικά στο επίπεδο των συναναστροφών.

Τα συμπεράσματα, τόσο σε επίπεδο ατόμων, όσο και σε επίπεδο φορέων δείχνουν επίπονη πορεία προς την αντιστοιχία του τίτλου σπουδών και αδυναμία αξιοποίησης της επαγγελματικής εμπειρίας. Απαιτείται πολυετής προσπάθεια για την αντιστοιχία του πτυχίου και την απόκτηση της ειδικότητας. Ακόμη και όταν οι ιατροί έχουν χρόνια επαγγελματικής εμπειρίας ως καταξιωμένοι επαγγελματίες, διευθυντές κλινικών, υπεύθυνοι φορέων υγείας και ερευνητικών κέντρων, το ελληνικό κράτος απαιτεί αντιστοιχία των πτυχίων τους για να τους δώσει το δικαίωμα να εργαστούν ως ιατροί. Αυτό σημαίνει στην καλύτερη περίπτωση πολύμηνη διαδικασία. Συνήθως η αδυναμία έκφρασης στο γραπτό λόγο καθιστά τη διαδικασία πολυετή. Βασικός συντελεστής αποτυχίας στις εξετάσεις είναι ο συνδυασμός του χρόνου που ορίζεται για τις εξετάσεις με την ελλιπή γνώση της γλώσσας και της ορολογίας. Όμως, η αντιστοιχία του πτυχίου δεν κατοχυρώνει την ήδη υπάρχουσα ειδικότητα. Ακολουθεί πολυετής διαδικασία απόκτησης ειδικότητας και δεν υπάρχει εξασφάλιση, λόγω της

ισχύουσας νομοθεσίας, ότι θα αποκτήσουν την ίδια ειδικότητα που είχαν στην πρώην Σοβιετική Ένωση.

Η αξιοποίηση των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών προσόντων των Ελλήνων ιατρών από την πρώην Σοβιετική Ένωση είναι από δύσκολη μέχρι ανέφικτη. Καταξιωμένοι επαγγελματίες αδυνατούν να αποκτήσουν την ίδια ειδικότητα στο ελληνικό κράτος. Άλλοι αρνούνται να μουν ακόμη και στη διαδικασία αντιστοιχίας του πτυχίου, γιατί αφενός υπάρχει απαγορευτικό γι' αυτούς όριο ηλικίας για πρόσληψη στους κρατικούς φορείς υγείας, αφετέρου η οικονομική τους κατάσταση δεν τους επιτρέπει να ανοίξουν ιδιωτικά ιατρεία.

Όσοι κατορθώνουν να αποκτήσουν άδεια άσκησης ιατρικού ή οδοντιατρικού επαγγέλματος μπορούν να εργαστούν σε κρατικά νοσοκομεία και κλινικές, σε κέντρα υγείας του Εθνικού Συστήματος Υγείας (Ε.Σ.Υ.), στα οποία εντάσσονται και τα περιφερειακά-αγροτικά ιατρεία, σε ιατρικά-διαγνωστικά κέντρα και φυσιοθεραπευτήρια και ως ιδιώτες επαγγελματίες.

Οι προοπτικές απασχόλησης σε ιατρικά επαγγέλματα είναι καλύτερες στο νομό Ξάνθης, απ' ότι στο νομό Θεσσαλονίκης. Περαιτέρω έρευνα θα μπορούσε να εξηγήσει τους λόγους αυτής της διαφοροποίησης. Είναι πιθανό να οφείλεται στην αποτελεσματικότητα της κρατικής υποστήριξης στο νομό Ξάνθης τόσο στον τομέα της απασχόλησης, όσο και στους τομείς της στέγασης και της προσέγγισης της τοπικής κοινωνίας για την ανάγκη αποδοχής των ομογενών. Είναι επίσης πιθανό να αποτελεί κίνητρο για την τοπική κοινωνία η παραμονή και επαγγελματική εξέλιξη ιατρών σ' ένα σχετικώς απομονωμένο νομό.

3.9.2.2. Βεργέτη, Μαρία. *Αξιολόγηση του Προγράμματος φιλοξενίας-εκπαίδευσης αποδήμων νέων από τη Λιέγη-Βέλγιο*. Μελέτη για τη Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού. Αθήνα, 1994.

Το έργο αυτό είναι αξιολόγηση του Προγράμματος φιλοξενίας και εκπαίδευσης αποδήμων νέων από τη Λιέγη-Βέλγιο που υλοποιήθηκε από τον Δήμο Σταυρούπολης από τις 26.12.1993 μέχρι τις 7.1.1994 με τη χρηματοδότηση της Γενικής Γραμματείας Αποδήμου Ελληνισμού. Η έρευνα έγινε σε επίπεδο ατόμων που παρακολούθησαν το πρόγραμμα με δείγμα 100%. Υπάρχουν συμπεράσματα που αφορούσαν την επιθυμία όλων των νέων για υλοποίηση παρόμοιου προγράμματος στο μέλλον και προτάσεις με στόχο τον εμπλουτισμό των δραστηριοτήτων με

περισσότερη πρακτική άσκηση και περισσότερο χρόνο στην επικοινωνία με νέους από την Ελλάδα.

3.9.2.3. Vergeti, Maria. "Greek Americans in Small Towns". Thesis. Morgantown: West Virginia University, 1984.

Η μεταπτυχιακή αυτή εργασία αποτελεί μελέτη των διαδικασιών αφομοίωσης και της κοινωνικής κινητικότητας της δεύτερης γενιάς Ελληνοαμερικανών στις μη μητροπολιτικές περιοχές της Βόρειας και Κεντρικής Γουέστ Βιρτζίνια. Η ανάλυση βασίζεται στη συλλογή δεδομένων από το σύνολο του πληθυσμού των πόλεων Μόργκανταουν και Κλάρκσμπουργκ. Παρά το ότι ο αριθμός των κοινών πολιτισμικών προτύπων με την αμερικανική κοινωνία αυξάνεται σταδιακά και η επιγαμία και η ταυτοποιητική αφομοίωση επιταχύνονται στη δεύτερη γενιά, η εθνότητα παραμένει ισχυρή. Η Ελληνορθόδοξη Θρησκεία παρουσιάζεται ως ο κύριος θεσμός διατήρησης της εθνότητας. Το καθεστώς της μεσαιάς κοινωνικής τάξης της πρώτης γενιάς παραμένει και στη δεύτερη γενιά των Ελληνοαμερικανών, με παράλληλη πρόοδο στα εκπαιδευτικά επιτεύγματα.

3.9.3. Συμμετοχή σε μελέτες

3.9.3.1. Βεργέτη, Μαρία. «Αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας για τους επιμορφωμένους» στο Παπαδάτου, Ε. κ.α. *Αξιολόγηση του Προγράμματος γλωσσικής και επαγγελματικής κατάρτισης ομογενών Ποντίων από την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ.*. Μελέτη για τη Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού. Αθήνα, 1992.

Το έργο αυτό είναι αξιολόγηση του Προγράμματος Γλωσσικής και Επαγγελματικής Κατάρτισης Ποντίων και Πολιτικών Προσφύγων που πραγματοποίησε η Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού το 1990. Το Πρόγραμμα απευθυνόταν σε 600 Πόντιους και 200 Πολιτικούς Πρόσφυγες. Η μορφή αξιολόγησης που ακολουθήθηκε περιέχει στοιχεία από την αξιολόγηση του αποτελέσματος (product evaluation), όπως είναι ο προσδιορισμός των ειδικών σημείων του προγράμματος και η ερμηνεία του αποτελέσματος, από την τυπική αξιολόγηση (formative evaluation), όπως είναι η επισήμανση των ασθενών σημείων και προτάσεις για την επίλυση των προβλημάτων, και από την αξιολόγηση του

περιεχομένου (context evaluation), όπως όπως είναι η μελέτη των συνθηκών και των αναγκών του Προγράμματος.

3.11. Υπό έκδοση

Αναμένεται δημοσίευση άρθρου με τίτλο «Ο πολιτισμός ως στοιχείο ισχυροποίησης της ανατολικορωμυλιώτικης ταυτότητας στον ελλαδικό χώρο» στο *Ανατολική Ρωμυλία: όψεις λαϊκού πολιτισμού (χορός, τραγούδι, ενδυμασία)*.

Οι Ανατολικορωμυλιώτες ανήκουν στον οικουμενικό ελληνισμό. Προέρχονται από έναν γενέθλιο χώρο, όπου γνώρισαν μεγάλη ακμή για αιώνες ελληνικά πολιτισμικά πρότυπα. Η μαζική εγκατάσταση στην Ελλάδα αρχίζει στις αρχές του εικοστού αιώνα. Οι τοπικές κοινότητες διαλύονται βάσει διεθνών συνθηκών που ρυθμίζουν διαδικασίες μετανάστευσης, η οποία χαρακτηρίζεται "εθελούσια" στα έγγραφα των διακρατικών συμφωνιών. Η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Οι διωγμοί που προηγούνται, οι συνθήκες της φυγής, τα δύσκολα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης αποτελούν βιώματα που δεν ξεχνά και δεν θέλει να ξεχάσει η πρώτη γενιά. Διασώζει και μεταδίδει στις γενιές που γεννιούνται στον ελληνικό χώρο μαζί με τον ιδιαίτερο πολιτισμό τη μνήμη του τόπου και του ξεριζωμού.

Υπάρχουν πολλά ερωτήματα που αφορούν τις αιτίες και συνθήκες διαμόρφωσης και μετεξέλιξης αυτής της ιδιαίτερης συλλογικής ταυτότητας των Ελλήνων ανατολικορωμυλιώτικης καταγωγής στον ελλαδικό χώρο. Από το 2007 έχει ξεκινήσει μια έρευνα σε εθνικό επίπεδο στους τόπους εγκατάστασης ανατολικορωμυλιωτών, που έχει ως κύρια μεθοδολογικά εργαλεία τις ιστορίες ζωής και τη συμμετοχική παρατήρηση. Οι πληροφορίες παρέχονται από άτομα δεύτερης και τρίτης γενιάς. Η έρευνα δεν έχει ολοκληρωθεί, αλλά τα συμπεράσματα όσον αφορά στη σημαντικότητα του πολιτισμού στη διαμόρφωση και ισχυροποίηση της ταυτότητας των δύο συγκεκριμένων γενεών κρίνονται ασφαλή.

Η μνήμη της Ανατολικής Ρωμυλίας κατέχει σημαντική θέση στη διαμόρφωση της ανατολικορωμυλιώτικης ταυτότητας των γενεών που έχουν γεννηθεί στο ελληνικό κράτος. Η οικογένεια και η κοινότητα είναι σημαντικοί παράγοντες ισχυροποίησης της κοινωνικής συνοχής. Η οικογένεια λειτουργώντας ως μηχανισμός κοινωνικής αναπαραγωγής μεταβιβάζει στις νεότερες γενιές τον διακριτό πολιτισμό και τη μνήμη του τόπου καταγωγής. Η κοινότητα διευρύνει τον κύκλο προστασίας

που παρέχει η οικογένεια. Τα διακριτά πολιτισμικά πρότυπα χαρακτηρίζουν κυρίως το περιεχόμενο της ταυτότητας της δεύτερης γενιάς, αλλά και της τρίτης γενιάς στη βόρεια Ελλάδα σε χώρους με συγκεντρωμένο και σημαντικό σε μέγεθος πληθυσμό. Ακόμη και σε περιοχές με διεσπαρμένο πληθυσμό ο ιδιαίτερος πολιτισμός διατηρείται και μεταδίδεται στις νεότερες γενιές. Με τον όρο ιδιαίτερος πολιτισμός δεν εννοούμε μόνο την μουσική και τον χορό, αλλά και κάθε στοιχείο του καθημερινού τρόπου ζωής.